

„Karácsony. Fordul a sötétség...”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
VII. ÉVFOLYAM 1996. 24. (230.) SZÁM — DECEMBER 25.

ára 700 lej

Quirizio da Murano: Madonna angyalokkal

Úgy beszélünk Róluk, mintha nem is Róluk szólna a szó, mint ahogy nem is két valahai élő emberről készültek volna a különféle ábrázolatok sok száz boldog, boldogtalan esztendő során. Úgy illik szólni Róluk, mint az áldásról, amelyet mindenki vár. Annyiszor láttuk Őket és annyiféleképpen — akár azt is mondhatnánk, sok száz anyát ábrázoltak elődeink a gyerekkel, de mégis csupán egy Anyára és egy Gyerekre emlékszünk. Mindannyiszor a születés szentségére kell gondolnunk, különösképpen olyan korokban, melyekben a halál gyakrabban látogat bennünket, mint az életadás. És gondoljunk a kiválasztottságra, az elhivatottságra, az önfeláldozásra, valahányszor csak anyát látunk kiseddel. És mért ne éreznénk magunk mi is — legalább Karácsonykor — kiválasztottnak, elhivatottnak, önfeláldozónak?!

KIRÁLY LÁSZLÓ

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Altató

Karácsony. Fordul a sötétség,
egy kakaslépést nő a nap.
Ha szüntelen nő — mi a kétség?
Meddig mehet, hogy nem halad?

Vannak jó percei a fénynek
s lehetnek boldog hajnalok,
mikor nem a hóhérlégények
heródescsizmája dobog.

Van jó és rossz év, mi a mérték,
a kakaslépés mennyit nő?
Vízkereszt, farsang, nagybójt, éhség
és önként húshagyó idő.

Télközép. Eljön a karácsony,
egy kakaslépést lép a nép.
Járkál a keresztvas a rácson.
Amnesztizáló korközép.

Mennyország: öntötték betonból,
kötőanyaga: porba vér.
Megengedték, hogy angyalokból
bújjék elő a denevér.

Mit szolgál szürkeállományunk,
mely minden fortélyt kitanult
s még mindig a jóságtól várjuk,
hogy megvált: a jövőt a múlt!

Karácsony-kölcsön, advent-tőke,
száz beruházott betlehem —
bár beindult az idő tőle,
nem segített az emberen.

Az emberen pusztán az élet:
a szakadatlan öröm és
annak zúzott párja segélhet:
az ébrentartó szenvedés.

Karácsony, elalszik a gyertya,
aztán a lelkiismeret.
Legalább imáiddal verd a
cellaajtót. Ha még mered.

- FALINAPTÁR
- Egyed Emese versei
- Vallások szabadsága
- Nyelvtani kiskalauz
- SERÉNY MÚMIA-humor

BOLDOG ÚJÉVET

KÍVÁN OLVAŠÓINAK, MUNKATÁRSAINAK
ÉS TÁMOGATÓINAK A HELIKON

24

FERDINANDY GYÖRGY

Hazaárulók

Először úgy, ahogy jött, mindent beledobáltam a kocsiba. A szótárakat és a ruhámat, fiam festményeit és a fényképalbumokat. Később azonban megláttam egy parkolóhelyen.

Ez még Autun környékén történt, a bányavidék sötét salakkúpjai között. Fent, a hegy gerincén már hajnalodott.

A gondolkodásra nem volt túl alkalmas ez a reggel. Kirakosgattam a fűbe, és szétválogattam a holmimat. Nem tartottam meg csak a kéziratokat. A parkoló végében volt egy telek, átdobtam a sövényen, ami a fűben maradt.

Valahol megvan róluk a leltár, mert közöttük volt a címem is, és feljelentettek. De ez már később történt, utánam küldték az idézést, én meg, emlékszem, örültem, hogy szegény fiam csendéletei megmaradtak, ha másképp nem is, legalább egy bírósági papíron.

Akkor, hajnalban lecsillapodtam. Az ember megnyugszik, amikor valamit elhatározott. Majdnem vidáman indultam tovább Párizs felé. Az Arroux völgyében már sütött a nap.

A Val de Grâce előtt találtam magamnak parkolóhelyet. A követségről átküldtek a jobb partra, egy utazási irodába, ahol minden otthon töltött nap után kifizettek velem egy kerek összeget. Útban visszafelé még megcsináltattam az igazolványképeket.

Harminc napra kaptam vízumot. Hiába őriztem meg az állampolgárságomat, egy hónapról hosszabb időt a követség nem engedélyezett. Nem az ő dolguk volt, hogy harminc nap után mi lesz velem.

Mentem tovább. Mire beesteledett, átjutottam a Rajna-hídon. Egyszer átszököttem egy fiút és egy lányt ezen a határon. Münchenben szedtem fel őket, haza akarták őket toloncolni a németek. Amikor átértünk a francia partra, megálltam:

— Erre iszunk! — mondtam a két szökevénynek. Ők pedig azt felelték, hogy köszönik, de már megmosták a fogukat.

Soha nem hittem volna, hogy ennyire megváltozott a fiatalság a távollétem alatt.

Jaegermeisteret vettem, még mindig ezt a sűrű, zöld likórt árulták a német autóutakon. És csokoládét. Úgy gondoltam, hogy ha igyekszem, reggelre Hegyeshalomnál leszek.

Bécs után az autópálya véget ér. Keskeny, macskaköves út vezet a határ felé. Szürke, szeles volt a reggel, hideg és fehér a fény, amikor kisütött a nap. A Lajta-híd után az országút zsíros, koromfekete földek között kanyarog. Nickelsdorfnál feltűnnek a látóhatáron az őrtornyok. A mirádorok. Amikor húsz éve átvergődtem ezen a határon, nem hittem, hogy egyszer még így, a saját jószántamból visszafordulok.

Az útlelvizsgáláton hamar átestem. Egy zöldparolis hadnagy végig kérdezte valamennyi rovatot a betétlapomon. Mászt talán nyugtalanított volna ez a kíváncsiság, de a katonák szépen, tagoltan beszéltek, én pedig élveztem a nyugodt, jól megrágott szavakat.

A határőrök után következtek a vámosok. Itt is, csupa fiatal gyerek. Kékszeműek, szöke hajúak. Kinyitottam a csomagtartót, felkattintottam a kofferomat:

— Ezek mik? — kérdezte egy kiskatona.

— Ezek? Papírok.

Így kezdődtek a bajok.

— Tessék félreállni! — mondták, és odaszólitották az őrs vezetőjét, egy pirospozsgás őrnagyot.

— Jó napot kívánok! — mondta a tiszt. Beleért a bőröndbe, és ő is megkérdezte, hogy mik ezek a papírok.

— Szótárak — feleltem. — Kéziratok.

— Miért hozta magával?

— Sok időm lesz — feleltem. — Dolgozni fogok.

— Azt még meglátjuk.

Kínos lassúsággal, egyiket a másik után, elkezdte olvasni az irataimat.

— Mi a maga foglalkozása? — kérdezte, amikor befejezte. A hangjában bizalmatlanság volt, az a furcsa gyanakvás, ami egy városi előtt szokta elfogni a falusiakat.

Akkor már a kezében tartotta a müncheni rádió nyugtáját, és a hétévi elszámolásaimat.

— Mit csinál ezeknél? — kérdezte.

— Irodalmi műsorokat.

— Hetven dollár!

Odaintette a kiskatonát, megmutatta neki a nyomtatványokat.

— Dollárért áruljuk a hazát! — fordult vissza hozzám.

Dollárért! Egyenesen a szemembe nézett, én pedig elvörösödtem, és valami olyasmit morogtam, hogy én is szívesebben árulnám forintért. Nem visszavágásnak szántam, így jött ki a számon.

Annak idején, még a háború után, kaptunk Nyugatról egy szeretetcsomagot. Amikor kibontottuk, a jégeralsók között anyánk az angol légierő kerek emblémájára akadt. Royal Air

Benczédi Ilona szobra

Force! Azonnal a mellemre tűztem, egész nap büszkén feszítettem vele a suliban.

A matematikát abban az időben Gyimesi tanár úr tanította. Fiatal ember volt, nemrég jött meg hadifogságból, bottal járt, erősen sántított. A gyerekek tisztelték, és féltek tőle egy kicsit. A nagy, kajla bajusza miatt nem is nevezték őt, csak Bajszinak.

— Mi az ott a melleden? — kérdezte, amikor észrevett. — Veszed le azonnal? Mi vagy te, édes fiam? Pojác? Majom?

Akkor szégyelltem utoljára így magam.

A kiskatona megmutatta a parkolót, félreállítottam a kocsimat.

— Jöjjen! — mondta a tiszt.

Beléptünk egy földszintes épületbe. A vámosok szuszogva cipelték utánunk a kofferoikat.

Bent hosszú, keskeny korridorból nyíltak a szobák. Az ajtót nyitva hagyták, de a folyosó végén oroszosan, félterpeszben állt egy fegyveres.

Emlékszem, végigdőltem az ágyon. Nem így képzeltem ezt a hazatérést. A trópuson Dantét tanítottam. Igaz, hogy a Színjáték szerzője

soha nem jutott haza. De ő legalább megírta, én pedig még csak el sem kezdtem a színjátékomat.

Arra ébredtem, hogy az ajtóban áll egy kiskatona:

— Van forintja? — kérdezte. — Mert ha éhes, maradt még vacsora.

Felültem, valami olyasmit mondhattam, hogy lám, itt a rabok fizetik az ellátásukat.

— Maga nem rab! — felelte barátságosan.

— Csak?

— Csak vár. A vámvizsgálat miatt.

A véce az épület végében volt. Kikísért, megvárt, visszavezetett. Előírásosan.

— Utasítást kaptam — mondta —, hogy közöljem magával: a folyosón üzemel egy automata telefon.

Talán azt hitte, hogy hálás leszek érte. Várt egy ideig, azután megkérdezte, hogy van-e tanuszom.

— Kihívjak? — kérdeztem.

Tényleg, kit? Halálra ijesszem anyámat? Leszámoltam mindennel, amikor ott, Autun mellett, behánytam a kocsiba a holmimat. Még a fiam csendéleteit is kidobáltam. Ő talán eljött volna ide értem. De ott, ahol ő van, nincsen se postahivatal, se telefon.

Egy pillanatra eszembe jutott, hogy megfutamodtam. Akkor, abban a parkolóban újra el-löktem magamtól szegény, világgá zavart fiamat.

Azután elnyomott az álom. Még álmodtam is: viszontláttam az Almáspatakat. Vittük Kammererékhez, a monyáshoz a lovat. De a kislány, aki elkísért, nem Kammerer Mária volt, hanem egy osztálytársam, Tóth Judit. Nemrég került ki Párizsba, húsz évvel utánam. Azt hitte ő is, hogy van még hely a világon. Pedig tudhatta volna. Az ő szüleit is elemészítették a haláltáborok.

Kopácsolást hallottam, füttyörszést. A nap már felkelt, a szerelők itt rakták össze a kocsit az ablak alatt.

— Hogy aludt? — kérdezte az őrnagy. Cigarettaival kínálta. — Mert ebben a szobában — mondta — ritkán alszanak.

Két katona behozta a holmimat:

— Az autója is útrakész — mondta a tiszt. — Irány Bécs!

És a kezembe nyomta a passzusomat.

— Irány Bécs? — Miért? — kérdezték. — Talán nem Bécsbe megy?

Nevettek. Jó vicc volt, kétségtelenül. Csak később jutott eszembe, hogy újrakezdték volna a motozást, ha a szavukon fogom őket, és visszafordulok.

Belegyömöszöltem a bőröndbe a kéziratokat.

Az őrnagy kint várt az épület előtt. Nyolc óra lehetett, lágyan, langyosan sütött a határon a nap.

— Jó kis kocs ez! — mondta, miközben szemügyre vette a bogárhátú Renault-mat.

Végigszívtuk a cigaretta. Az átkelőhelyen még nem indult meg a forgalom. A falu nem lehetett messze, valahol kutya ugatott. A földet nem művelték itt a senkiföldjén, de fent az acélkék levegőben parányi pacsirta csattogott.

— Szép idő lesz — mondta az őrnagy.

Eltaposta a csikket, intett, és magamra hagyott. Felemelkedett előttem a sorompó. Megérkeztem, túl voltam a veszélyen. Eszembe se jutott, hogy igazából csak most kattant rám a lakat.

A benzinkútnál megálltam. Kiszálltam: akkor kezdett el remegni a térdem.

— Hozok egy feketét! — mondta a kutas. — Ötvenhatos?

— Az — feleltem, és összekoccant a fogam.

Ez pedig itt előttem a hazám. Olyan, amilyen, de az. Kiittam a kávé. Így kezdődött el ez a nap.

VINKO PUJIC (Szarajevó érseke)

Itt egész Európát kell megvédeni

December 24-én érkeztem a csaknem ezer napja ostromlott városba. Aroppant del-finorról — a Herkules szállítógép pilótafülkéjéből, ahova mint egyedüli utast meginvitáltak a kedves, ünnepre készülő francia katonák — a tájat hatalmas hófellegek borították. Fölöttük diadalmasan süttött a földről napok óta láthatatlan nap, mint valami aranytartálék reménysugár. Néhány órával később talpig nyirkos sötétben botoráltam a katedrális kivilágított, golyóverte rozettás ablaka felé. A templom zsúfoltságig megtelt. Nemcsak katolikusokkal. A város egy olyan emberét jöttek meghallgatni, aki arról nevezetes, hogy nem a címkével elkülönített vallásért, hanem a meg nem különböztetett emberért küzd.

Beszél.

Noha a mise rendjéből kiváló, lenyűgöző ívű beszédnek nem sok szavát értem, heve, indulata, a nyelv kommunikációs határait áttörő hite mégis magával ragad. Az ámen után lelkesen szorítom meg mellettem álló testvérem kezét. Amikor két nap múlva az érsek palotájában fogad, első kérdésem beszáde fő gondolataira vonatkozik.

1945-ben született Banja Lukán, sokgyermekes, katolikus családból, ami Bosznia-Hercegovinában csaknem egyet jelent a horvát származással. Apja munkás, de egy kis földcskén is gazdálkodik. Banja Lukán avatják pappá. Kilenc évig a zadari szeminárium szellemi vezetője, majd tíz évig szülővárosa katolikusait pásztoralja. 1990-től a Szarajevói Teológiai Főiskola helyettes rektora. Ugyanez év decemberében érkezik meg Rómából püspöki kinevezése. 1994. november 26-án a pápa érsekké avatja.

— Karácsony a béke ünnepe. Ha valakik, hát mi nem élünk békében. Ezért kell még elszántabban imádkoznunk érte. Nekünk s akik a városon, Bosznián kívül tiszta szívből áhítják a békét. Mert a karácsony a szabadság és a remény ünnepe is. S persze a családé. Itt szinte nincs család, amely egyben maradt volna. Vagy "csak" a szomszéd városnegyed, vagy földrészek választják el őket. Sokat megtrágyáltak a gránátok, az orvlövészek mozgó és a mai napig gyilkoló mészárszéke. Rengeteg a sebesült, az élete végéig meggyomorított.

A karácsony a gyermek, a születés ünnepe. Hány gyerekünk maradt árván, hány sebesült meg, éheznek, s kezdi eszmélkedését minden remény nélkül. Nemcsak egyházunk tagjaiért imádkozunk. De muzulmán, pravoszláv és zsidó testvéreinkért is, akik osztoznak sorsunkban. S nemcsak Boszniáért, hanem minden háború sújtotta térségért. Mi aztán megtapasztaltuk, hogy egyedül nem lehetünk boldogok: békénk, boldogságunk csak másokéval együtt lehet érvényes, tartós.

— Mit tehet egy katolikus lelkipásztor, az elsősorban vallási gyűlölködés mezébe öltözött háborúban?

Az érsek úr térképét vesz elő. Lerombolt templomok, kolostorok, iskolák helyét mutatja. Elsősorban a szerbek elfoglalta, de a boszniai kormánycsapatok ellenőrizte területen is. Mert amikor a horvátokkal is háborúban álltak, a lerombolt dzsámik, minaretek, vallási iskolákért bosszúból a muzulmán többségű hadsereg a "szemet szemért" elvet követte. Az övéi. Mert ő is a független, több nemzetiségű Bosznia és Hercegovina mellett áll.

Minden oldallal szemben kritikusnak kell lennie. Minden igazságtalansággal szemben föl kell lépnie. Minden házat, minden embert meg kell védenie. Az ember pásztoralását bízták rá, s nem politikai érdekét, vallásokét. Függetlenségének valóban az egyik záloga, hogy a neve, a tevékenysége messze földön ismert. S ez védelmet nyújt. De az igazi védelmet — a szabadságot — az egyszerű szarajevói polgároknak köszönheti. Szeretik. Ez ellen a "protekció" ellen a kormányzat sem tehet semmit, pedig nem mindig örülnek annak, amit az érsek mond.

— Milyen segítőmunkát szervez a katolikus egyház Szarajevóban?

A lelki szükségletek kielégítésén túl — a legnagyobb gránátosöbön is megtartották a miséket — a Caritas nevű segélyszervezet próbálja ellátni a rászorulókat étellel, gyógyszerrel, vitaminnal, ruházattal, tüzelővel. Az egész világról gyűjtenek adományokat, amelyeket a városban, illetve Boszniában osztanak szét. 1994 elején iskola-hálózatot állítottak föl. Három általános és két középiskolát. Ide minden vallású, nemzetiségű gyermek járhat. A tanárokat a régi állami struktúrából vették át. A Caritas fizeti őket, s próbál szociális gondjaikon enyhíteni. (Az állami fizetésből egy fogkrémet sem lehetne venni.)

— Mit gondol a béke esélyeiről?

— Nem jön el egyhamar. Aztán pedig az embereket tanítani kell a békére. A szabadságra. Lassan. Fokozatosan. Ehhez lapok kellenek, rádió, televízió. Ha három hónapra kaphatnék egy televíziót: békét teremtenék. Ugyanis a jelenlegi háborúhoz vezető gyűlölködést nagy részben a média idézte elő, amelyet Milosevic és nacionalistái kaparintottak kézbe. Újra kell tanítani a demokráciát, a három nép, vallás tisztelétét. Mi itt fontos órhelyen állunk Szarajevóban. Ha utat nyitunk az igazságtalanságnak, egész Európán nyílik meg ismét az ajtó a népek, kisebbségek, vallások: a másságok szabad eltiprása előtt. Európát, a világot most itt kell megvédeni!

— Ehhez kívánok boldog(abb) új évet.

Részlet Kőbányai János Szarajevói Jelenítés c. könyvéből (Bp. 1996)

EGYED EMESE

A vers

kút messzi ligetekben.

A hang madár: elhalkul, tovalebben,
s ideje jöttén szent erdőbe fészkel,

szent csöndbe, titokba temetkezik.

Az ember versbe mártja kezét.

Hamuba? Friss vizekbe?

Minden fölöslegesen elveszt,
emelkedő vagy zuhanó kedve,
imádság jön, dal vagy elmélkedés,
elhangzó szólamok, elfeledett nyelvi

Ha nem hagyott is el: messze van Isten.

Messze vagy, Isten.

Vers fölé hajolva kereslek.

Este

Hadd adjak neked ismét hálát.

Mert éltetted kertek-mezők virágát,
pótolta a vizet száraz mederben,

segítettél a kétségbeesetten;
a nyugtalanra küldtél békességet,
hagyta a tévelygőt meglátni téged,
megbizonyosodni jövőjéről,
félelmek mulásáról.

Jaj, csillagok közt fürkésztem a hangod:
olyan későn ért el.

Figyeltem álmaimra, vágyaimra
hívta végtelen kétséggel,
szelíd fénnel.

Ma csönd napja van, légyen a hálaadásé.
Legyek immár tiéd, könyörülő Istenem.
Soha többé másé.

Akkor

a homályban megszületett a figyelem.

Született az emlékezés,
az álom és a képzelet.

Az isteni szándékból
ember-szín, ember-forma, ember-méret,
ember-történet született!

De bölcsessége: mint az Istené.
De végtelen derűje, biztonsága,
teljessége, megszüntetett magánya
nem hasonló: valóban Istené.

Nyugodj, leányka: ép az újszülötted.
Egészséges fiúcska.

Higgyj. Remélj.

Sörgő-forgó figyelem körülötted.
Fény született, hogy többé már ne félj
csoda született, vágyainkból gyermek.

Ki vélte volna kínra születettnek?

Nagy Anna: Déli város

CSORBA LÁSZLÓ

A vallások szabadságától a vallásszabadságig

Vallás és szabadság. Két olyan fogalom, amelyek a civilizáció hajnala óta részei valamilyen az emberiség önmagáról kialakított tudásának. Eredetükről, tartalmukról, "logikájukról" koronként változott a felfogás. De amiként a folyó, amelybe nem léphet kétszer az ember, mégiscsak ugyanaz a folyó marad, e két szellemi kategória is nemcsak mindmáig azonos minden korábbi önmagával, de lényeges összefüggéseit hordozza mai, modern világunknak is.

Ma is megvan még valamennyi a val-
lásszabadság lelkesítő pátoszából, akár
arénába hajszolt ókeresztény mártírokat,
gályára hurcolt protestáns prédikátorok-
kat, a "néma forradalom" csendőrszu-
ronnyal fenyegetett szektavezetőit, a
sztálinista börtönökben lopott kenyérrel,
csempészett borral misét celebráló papo-
kat, akár középkori városfalak és makacs
előítéletek gettóiba zárt zsidókat idéz a
puszta szó. Bár modern hazai kontextusát
csupán a polgári átalakulás korában kap-
ta meg ez a kifejezés, a korábbi harmadfél
évszázadban is egyik leglényegesebb
kulcsfogalma volt a magyarországi társa-
dalmi és politikai küzdelmeknek.

Megszabott szabadság

A jogfogalmaknak az a rendszere, amelyben a középkori ember elgondolta a maga világát, a hatalmi eszközök nyomtatékával mindenkinek megszabta a neki járó szabadságokat. Amikor a 16. század első felében az egyház elvilágiasodásával szembeforduló hívők kísérletet tettek a felfogásuk szerinti evangéliumi kereszténység normáinak helyreállítására, reformációjuk számára olyan megnyilvánulási szabadságot követeltek, amely formálisan egyike volt csupán a feudális világban élőket összekötő s elhatároló csoportpri-

vilégiumoknak. Törekvéseik kulcselemei — így többek között az istenismerethez jutás milliányi egyéni útjának tolerálása s ezek minőségi egyenlőségének elfogadása — beépültek a felvilágosodásnak az embereket születésüktől fogva megillető alapvető szabadságjogairól kialakított elméleteinek fogalomhálójába. A magyarországi protestánsoknak az üldözésekkel szemben fegyveres ellenállása, s ezek eredményeinek a rendi szabadságjogok körébe történő beillesztése a maga módján éppen így tette lehetővé, hogy majd két évszázaddal később, a rendi szabadságok általános polgári szabadsággá történő átértelmezése idején a reformált vallások követésének szabadságaért vívott harc immár a minden embert megillető vallásszabadság — sőt, a lelkiismereti szabadság — politikai küzdelemben hasznosítható, konkrét előképe legyen.

A magyar állam megszületése pillanatától kezdve egyfajta vallási pluralizmusban élt. Miután a sámánisztikus ősi szertartásokat száműzték a népi varázslás és babona világába, az államvallássá emelkedő kereszténység bizonyos fokig megtűrt más felekezeti csoportokat is. A jelentős gazdasági szerepet játszó mohamedán és zsidó népesség létbiztonsága persze szinte kizárólag a királyi hatalom kényétől-kedvétől függött. De az írott és a szokásjog mezsgyéjén mégiscsak adva volt valamiféle keret egy többtényezős vallási világ létezéséhez. A reformációhoz csatlakozók azonban — köztük a nemes-ség és a polgárság tekintélyes társadalmi súlyú csoportjai — eleve többre, új hitük gyakorlásában azoknak a nyilvános kerekteknek a megszerzésére törekedtek, amelyeket a katolikus egyház magától értetődően használt.

Polgári átértelmezés

Tudjuk, európai összefüggésekben is figyelemre méltóan korán — noha az üdvözlendő vallásos felvilágosultság mellett legalább ennyire a hatalmi patthelyzet következtében —, 1557—1576 között az önállósuló erdélyi fejedelemségben a rendi törvényhozás az evangélikus (ágostai, lutheránus), a református (helvét, kálvinista) s az unitárius felekezetet is a katolikus vallás meglévő szabadságaiban részesítette, utóbbtól egyben értelemszerűen elvéve a kizárólagos államvallás előjogait. A protestánsoknak az a kézenfekvő érve, hogy annyit és csak annyit kívánnak maguknak, amennyi a katolikusoknak jár — ezt fejezi ki a viszonyosság, kölcsönösség, reciprocitás fogalma —, a későbbiekben az egyik legfontosabb gondolati lehetőségnek bizonyult a problémakör elvi általánosítására. A hazai polgári átalakulás gazdasági-társadalmi "nyomása", s az ennek ideológiai általánosítására vonatkozó igény inspirálhatta ezután a felvilágosodás eszméinek követőit, hogy felfedezzék és megragadják az így feltárulkozó lehetőséget: a katolikusok eredendő hitprivilegiuma mellé minden újabb vallás hasonló jogait biztosító törvényt, mely előbb-utóbb elhozza majd minden vallás szabadságát s így az állampolgárok valódi vallásszabadságát!

Azonnal felismerhető e gondolat mély rokonsága az 1830-as évektől kibontakozó liberális reformmozgalom érvelési stratégiájának alapszerkezetével. *Wesselényi Miklós, Kölcsey Ferenc, Deák Ferenc* és társaik — részben csupán a rendi-nemesi közvélemény megnyugtatóására, részben valódi meggyőződésből — annak tudatosítására törekedtek, hogy a sarkalatos nemesi szabadságjogokban a minden embert megillető emberi és polgári szabadságjogok, a rendi kiváltságok privilegium-rendszerében pedig a nemzeten belüli kisebb közösségek önrendelkezésének szűkre szabott, de szilárd alapja rejlik. A feladat nem egyéb, mint ezek fokozatos kiterjesztése a hazának — az érdekegyesítéssel egységes nemzetté szervezendő — minden lakosára. A kívülrekesztetteket be kell emelni az "alkotmány sáncaiba" — jelöli meg hasonló logikát követve a teendők leglényegét a *Pesti Hírlap* hasábjain az 1840-es évek elejére a reformmozgalom országos tekintélyévé emelkedő *Kossuth Lajos*. A maga számára persze már egy évtizeddel korábban, az első igazi reformországgyűlésen tisztázta a rendi "alap" polgári átértelmezésének valódi belső arányait.

"Meglehet, hogy a szabadságok, melyekkel mi magyarok dicsekszünk, talán éppen ellenkezésben állanak a szabadsággal — írta a nevezetes Országgyűlési Tudósításokat köteté formálni szándékozó fiatalember készülő műve előszavában —; mert a szabadság egy és közönséges, ennek nincs többes száma; meglehet, hogy akinek szabadságai vannak, annak szabadsága nincs, — meglehet, hogy ahol egy részbe praerogatívák és privilégiumok

>>>>>>>>>>>>

Nagy Anna: Az érkezés

SERÉNY MÚMIA 78

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince '96

FEKETE VINCE

Márssal társalkotó murányi vénusz*

1. A szentgyörgyi Vénusz dicséreti

(In dulce stil de közhely)

Kedvesem, izzó és gyönyörű vad,
a buja tenyészet mennyi vad vonása,
mint forró föld ekevas alatt
tested, ha magom gabonázza.

Hallgatom bőröd alatt zúgó nedvek moráját,
az apró erdő fái hogy suhognak
kezem alatt, s szórják bódító aromád
apró likacsain a pórusoknak.

S ahogy lángot szór fény a tetemekre,
testeddel testem te úgy temeted be,

felgyúlok téled, ragyogok, ahogy a
fák égve vágnak, s úgy adom át
magam a meztelen, halk halálnak.

2. Rondeau

az elhivatott szerelemről

Kicsim, hiszen te jól tudod,
megmászom korlátot, trapézt,
viszem neked a pénzt, a pénzt.
S ha elszólt a skorbutod,
Tiszának megyek vagy Szeretnek,
kicsikém, én ahogy szeretlek,
s viszem túl is a pénzt, a pénzt.

Amikor el kelle jönnöm,
majdnem kilencebe szakadék,
de hívtott a hegy s a szakadék,
még azt sem mondtad: köszönnöm,
s hordtam neked a pénzt, a pénzt.

4. Soha nem felejtelek

Haj, hegyek, hegyek arra túl,
haj, hegyek, soha nem felejtelek.
Ott, ahol kanyarog annyi út,
ott, ahol annyi patak, annyi zúg,
haj, hegyek arra túl, soha
nem felejtelek. Föregtegek, szelek,
hogy kavargtam veletek,
hogy forogtam annyi út kövén,
haj, hegyek, szelek, föregtegek,
soha nem felejtelek.

*Az alábbi költemények dalnokversenyre,
Orbán János Dénes és Gajai Ágnes házasságá-
ra készültek és a nagyszámú lakodalmi ven-
dégcsereg előtt szerzőik által felolvastattak. A
tekintélyes zsűri (a két anyós és az ifiasszony)
ropogósra pirított libával honorálta a szerin-
tük legjobbnak ítélt alkotást.

A versek a számozás sorrendjében az ifjú
vő majdani életének egy-egy tízesztendőse pe-
riódusára vonatkoznak.

3. Népiesch

Távol egy kegyes alakja,
távol egy kegyes alakja,
nézi szemem, úgy kutatja.

Nézi szemem, úgy kutatja,
nézi szemem, úgy kutatja,
nem nyugodhatik miatta.

Nem nyugodhatik miatta,
mert az utamat kiatta,
mert az utamat kiatta.

Hogy az utamat kiadta,
s eltűnt messze az árral,
s eltűnt messze az árral,

bíbelődhettem verseim sorával,
bíbelődhettem verseim sorával.

Várhatom míg jön az ihlet,
várhatom míg jön az ihlet.
Megkaptam mi engem illet,
megkaptam mi engem illet.

5. "a költő kussol" (Sz. D.)

A Költő kussol: hallgat,
neki se kezd a dalnak.
Belé se vágja fejsze
— képletesen csak — ejsze.

A Költő hallgat, kussol,
földi se égi jusstól
nem tart. (Miután lerótt
egi, mind földi adót.)

Kussol tehát:
és hallják mások is,
félnek "Hülye,
még rászokik!"
rászólnak rögvést: ne kuss!
egyél, ölelj hát, alkuss!

Dolán György rajza

المدمية السرعية.
حي الأزماء القراء!

A Serény Múmia szeretettel köszönti olvasóit!

BALÁZS IMRE JÓZSEF

A mással mársalkodó

0. "Van egy kis ház messze, messze,
Akáczokkal körülszegve,
Fehér falán forró nyárban
Árnyat ejtő folyondár van." Jakab Ödön

1. Elpihen hát végül a hős,
Homlokán a ránczot a hús
Liget s ajak elsímtja.
(Szöghaját is.) S ül a szittya

2. Távol harctól, küzdelemtől.
Czigány-asszony kényt jövődől,
Szomju tenyért tenyerébe,
Szelíd gyűrűt az öklére.

3. Elvonul a pár magában,
S kis kunyhónak asztagában
Lehevernek csillag-nézni,
Eperészni, egerészni.

4. Ám ha nyilall távol az ég
— Villám szóróán sápadt tüztét —,
Felparázslík szfo és tüdő:
Mársalkodni elindul ő.

Illetődötten

L.L.L-nek, az Illetőnek

Míg a kérdés elindul karomon,
nyugalmat szfnelek. De nem hagyhatom
szó nélkül. Az túlságosan
kitárulkozó lenne. Halkan

a kilincshez koccanok, aztán
úgy döntök, a legjobb talán
itt hagyni az ölnyi fát
s a képeket. Akár így is. A kabát

szintén maradhat. A koccanás, gondolom,
nyilvánvaló volt. Hát mégis hallgatom
a csempékről pattogzó mázat s a földön
kuporgó hangyákat. Távozáskor
a karom dörgölöm.

Hályog a torokban

J. K. nyomában

Ez egy ráncos és szikár. A lét
merevgörccse nyúzza, méri egyre.
A percek elfolytak, azt hiszem.
Csak ülök tág, homokos terekben, s ők
rám várnak, várnak rám szüntelen,
vagy én várok. Az árúk
nem határoz, úgyis olcsó
az Élet gabonája. A Fa, tudom,
tűzre vettetett s a parázson túl
felrémlik mindenik arcum.
Bukdácsol, bukdácsol palackom.

Mint hályog a torokban.

>>>>> folytatás a 9. oldalról

Egyszer aztán, amikor a falu állatorvosának delírium tremense érkezett táviratilag a konyhabútorral és a sakkparti-partnerrel megszökött feleségétől, elindult beoltani a teheneket veszettség és AIDS ellen. Ekkor mutatták meg neki a két álnokul vigyorgó disznót. Az állatorvos nem volt buta ember, s nem hiába végezte el azt a városi egyetemet, ahol a diplomáját is kapta, rögtön megmondta a betegség nevét: *lázadás*. Sajnos, mire az ellenkúrát megnevezhette volna, elvesztette egyensúlyát és depresszióba esett, és többet nem volt hajlandó beszélni, csak a kocsmá előtti pózna kérdéseire válaszolta azt, hogy a megyei könyvtár főkönyvelője a hibás az elromlott külpolitikai helyzetért.

Szerencsére Pallós Károlyban egy állatorvos veszett el, az anyós laza fogait is ő húzta ki egy figyelmen kívül hagyott kőmozdulattal. Így aztán rögtön tudta, hogy a lázadást lázcsillapítóval kezelik. Eszébe is jutott, hogy a szerszámok között van pár darab kúpja, de azt kereshette, mert a neje lenyelette az anyóssal, amikor az haldoklott. Nem maradt más kúra, mint a káromkodás. Na, orgonálhattak ezek a templomban, mit meg nem tanultak Pallós gazda gyorstalpaló (precíz elhelyezett lábmozdulattal fűszerezett) tanfolyamán a nemi illetve biblikus témákról! Ekkor jöttek rá, hogy milyen effektusokat lehet elérni e két téma keverésével. Esténként a sötétben gyakoroltak, még a hangját is tudták utánozni az elkeseredett és felháborodott gazdának. A faluban elterjedt a hír — az ilyen hír terjedése gyorsabb az AIDS-nél is ezeken a tájakon —, hogy Pallós Károly egész éjjel a disznókat veri, szegénykéik azért ilyen soványak.

Amikor ember már nem bírhatja ki ordítás nélkül, amikor holmi malacok másznak az intelligencia szintje fölé, és éhségstrájkolnak a halál ellen, akkor győz a sietség butasága. Pallós gazda a végső megoldáshoz folyamodott, éspedig a műtőkéhez, amellyel egykoron az anyós ujjába fúródott tüből mentette ki az értékes cérnát, és az éj leple alatt végzett Wilhemmel és Arabellával. Ahajjal ott kapta a Pallós családot összeesküvőként némán körülülve az asztalt, gyertyafénynél szopogatva a két disznó csodaorgonait. Az elmúlás leve csordult le Pallós gazda időedzett, borostás állán.

Ki gondolta volna, hogy ezzel még nincs vége? Talán én, a szerző és Köbös Gyula, a falu besúgója, mozigépésze, tökmagárusa és polgármestere egy személyben. Illetve kettőben, mert skizofréniával kezelték. Beleszólt az illetékes telefonvonalba, mire egy félórán belül a belügyminisztérium ellepte Pallós Károly házat. A belügyminisztérium felhatalmazott volt arra, hogy beleszóljon az emberek belügyeibe, így az egész család belrendszeréből kimosták a két csodadisznó maradványait, plusz három kupica szívverősítőt meg a savanyúságot.

A falu rendőre, aki régebbi titokban többször is megpróbált szóba elegyedni Arabellával, kulturális témákra terelve a szót, mivel úgy érezte, hogy a kis disznólány műveltsége meglepően egyenrangú az övével, szóval a falu rendőre a konyhaajtóban állt, és mivel nem merte az orrát piszkálni, szalutált. A házfoglaló kommandó vezetője sírva magyarázta a sértetten hallgató Pallós gazdának, aki úgy ült, mintha cölöpöt nyelt volna, pedig csak a gumicsövet felejtették benne, hogy a két csodadisznó állami érdek volt, lehetséges csodafegyver, hisz ellenséges területekre bevethető és ott elszaporodva mindenhol éhínséget okozhattak volna. S egyébként is Wilhemmet már két hete kicserélték a belügyminisztérium képzett emberére, míg Willyt a titkos szolgálat emberei vallatták. "S önök a mi drága pénzen kiképzett emberünket ették meg!" Mire Pallós a feleségének: "Te, ez az a gyorsan megperzselődött visítósabb lehetett, akitől megcsömöröltünk." A felesége érzelmes típusú volt, mindig sírt, ha a gyászjelentőkben ismerős neveket olvasott, ilyeneket mint Lajos, Albert, Sándor, vagy Bözse. Így, amikor az osztályfőnök hazaindult, egy kis csomagocskával állt a főnök elé: "Ezt a kis kóstolót vigye el, kérem, a megboldogult alezredes úr családjának, s mondja meg nekik, az apjuk csodálatos ember volt, hősiessé játszott a disznót még a tányérainkban is".

Ezalatt az idő alatt valahol egy földalatti bunkerben Wilhelm, a hősi gesztus által megmentett disznó, zabált. Hetven kilót húzott két hét alatt, míg tollbamondta egy aránylag helyesen író tábornok-

nak a tapasztalatait. Végül, egy bratyizóbb pillanatban, amikor befejezte a kaviártortát, hátradőlt a székében, és kijelentette, hogy őt egy földönkívüli hatalom küldte egy nagyon fontos üzenettel.

A belügyiek lélegzetviasszafojtva emelkedtek fel, belekapaszkodtak az asztal szélébe, míg izzadt homlokukról visszacsúszott a tányérsapka. Sápadtan és rémülten kérdezték, hogy mi az a nagyon fontos üzenet. Szívverésük khagyott egy pillanatra.

— Elfelejtettem — mondta Wilhelm és kivette szájából a fogpiszkálót, hogy röhögessen.

Itt már vége "a novellának", akár lehetne is továbblapozni, de még maradt egy nagyon fontos végkonklúzió. A tanulságról van szó, melyet bizonyára közhely kimondani, de nem lehet elhanyagolni, mivel sosem lehet tudni, hogy ki olvassa, és hogy megértette-e a mondanivalót. Mert mit ér egy novella tanulság nélkül? Ezért, elnézést kérek az orrukát húzókat, "én mindent értek" típusú olvasóktól, de a sznobokat sem hagyhatom a levegőben lógni. Közhely vagy nem, ez az igazság, és nem hallgathatjuk el, mint a nagy cenzúra—korszak idején, tessék, bármennyire is fáj itt van, normál betűkkel kinyomtatva, én nem bírom tovább eltitkolni:

Aki korpa közé keveredik, azt megesszik a disznók. De aki a disznók közé keveredik, azt az emberek.

Rádióműsor és -játék a Kossuth Rádión, Budapest:

»Hiszi a piszika«

A Nagy Kínai Vöröskönyve után ím a szent Sántha kis Sárga könyve, vagyis a mi, a mű Münchhausenünknek, aki báró, csoda-állat-os, csodálatos sörv-versei, sérületei, szerve-vei, szerelmei, reszelmei, reszelékei, szerelése. Ez lenne a program. Mord dalok, amorok, pagina 81-en, p. 84-en, alán lányok, p. 82, corridák kórusa, p. 87, Apa apatikus patafizikája, 59-ik oldalra datálva, a test testamentuma a következőre és sí, Szieszta, p. 72, szögedi szögek, p. 76, fiúk és tyúkok, p. 77, székel székek, p. 80, Lear lírája, p. 43, elég elégiák a Vörös-tenger sörös partján 47 p., sós sóvárgások délre, éltre, 48, anima-animalis-néma 53, transzcendens, ja, igen, a transzcendens, 54, mindez köhalmi-át-látomásban, mi másban, mi-másban?, jé, Jézus, 56, és, pro secundo Lux, Lucifer, a Terrán, a téren, uo., mit éppen építenek már, 62. Meg meggyfaszarv, tipikusan vagy pitikusan? sánthai mega-fogalom, mit meg-aszondott, a collstok és Münchhausen és az Isten és Reinhold, p. 21, ki meghalt, mint Gott s mint Norman Schwartzkopf, mint Artur Rembó, József Domokos és Szilágyi Attila, ezek mind meghaltak, fucking, fucking, fucking, fucking, p. 31-en, "Te leszel a mezzoszoprán, én meg / a basszus, illetve a baszó." "(Hatás- meg áramszűnet)", uo. vagy ibidem, a műveletlenebbek kedvéért, s te leszel a szabó, a Szabó Dezső, a Szabó Lőrinc, a Szabó Magda, s mi leszünk Weöres Sándor, p. 37-en, meg aztán Platon, "te

SAJÓ H. PÁL

Négysorosok

Motto:Lánc, lánc, eszterlánc e sztereotípus

- 1
Mú, mú, múmia —
serény erény öle.
Hang ha többszólamú, mi a'?
- 2
Tör, tör, amatőr.
Mattó, ittas sörből.
Tompá, fénytelen a matt ór,
kancsalító zsörtöl.
- 3
Rí, rí, emberi
agyban sír az abszint.
Nem fog lovon beriberi,
ha magas a zabszint.

Négy négysoros

- 4
Lánc, lánc, eszterlánc,
Eszterházi Péter —
legjobb tánc dajcsul: bester Tanz;
egét lázít éter.
- 5
Láb, láb, porkoláb,
pürkereci porka.
Itt a kezem, nem porkoláb,
nem hülye sziporka.
- 6
Lat, lat, szigorlat.
Lóg az orrod, búsul.
Latba vetve négy híg orrlat
nem tud arabusul.
- 7
Lincs, lincs, fakilincs,
fapofájú ének.
Ints, te mágus és fakír, ints.
Tegyznek az Ének.

SZŐCS ISTVÁN

Én is voltam SZERÉNY MÚMIA

Két nagy vágyam nem teljesült az életben: alkoholistá szerettem volna lenni — és költő! Ám külön-külön; költészet nélkül akartam élvezni az italt és szeszmentes verseket írni. Nem sikerült; először is nem tellett az ivásra, másodszor sosem akarták komolyan venni verseimet. Pedig voltak olyanok, mint a máséi, sőt, ahogy ma a Szerény Múmia-kör szerzőit nézem, kifejezetten a transzközpeesség előfutárának is tarthatnám magam.

Sokat leveleztem álnéven; vagy kaptam választ, s ajánlatot randevúra, ha női néven küldtem be a kéziratokat, vagy feszült hallgatás és telepatikus is érzékelhető néma várakozás volt a válasz. Talán túl sok névvel próbálkoztam, mert eleinte nem hittem, hogy az alkotó legfontosabb kelléke a név.

Alább közlök a proto-transzmúmia korszakomból egy csokornyt; mindegyikük több mint huszonöt éve keletkezett, tehát a kutatás számára fel vannak szabadítva. Majd a végén a tanulmányokat.

Piros ajtó

Piros ajtó megett
Lepke
Üzenetre vár
Örökké moccanatlan
Csak mintha néha
Rebbene egy picit.

A porcelánon is túl

A költő a törhetetlen
porcelánbabalányt
magának megszerezte
de boldoggá nem tette e tette
Bosszúból a babát csípve csipetkedte
vagy talán sültögette,
s a bepiszkolt porcellán alatt
a kóctestet is tönkretette.

Azonban kiderült, nem a porcelánság volt a lányban törhetetlen, hanem a babaság: összerendezve, bemaszlatolva is tud Üvegmadárka Léptekkel Kegyesen Típegni és mindig elviselhetetlenül tiszta a tekintete tágranyílt szemének. A költő sunyi zenei rögtönzések útján próbál újként kommunikálni a külvilággal; a kapzsi szomszédok meg-kisikált csecsebecseként tűzik a lány porcellán-járását lelki világuk kanapéjára. A lány maradék törhetetlenségével fiókáját nevelgeti:

Árokspartján a költő...
Sári-pettyet játszik.

(Az alábbi vers több változata némi izgalmat váltott ki különböző szerkesztőkből, mert a kismesteri külbel-szótagjátékokat divatjuk előtt üzttem, ám akkor sem vetemedtem a szavakon belül zárójelekre.)

Enyhe énekel-jár-marad
Enyő! Kalácsom elvitte megette
kalácsom kalácsa
Enyőke! Dió kaloda!

Perece percegve sül
percenő percekbe ful
moccanhatsz fülemüle

Penn-dül pendüle pendőle
pendelyem véled pendül-e?
ne repkedj rebbenj pendőlém
panyóka hátamon lehetnél

gomb-gomhó-kerekecske
malozsa mákos mogyoró
meggy-mag maga még nyulacska
odafutsz ott szaladsz: Itt ma: — radsz!

(S ezután következett már az Érett változatok dallamtalansága, amit, mit tagadjam, Dohnányi ihletett ki belőlem, a Változatok egy gyerekdalra által:)

I.

Oh lassu kocsis — vaslába kél
a rőt pulykakasnak. Kaslikból
ugorva zúzza máját.
Vérét venni a hosszú utazásnak
menni kéne.
A babák száján ólomcsók.

II.

Dió a dombon. Hosszú ósz.
Törnek barnamogyorók is már.
Jöjj, kedvesem, becsúlva, guggolj
Csúcsul ne kívánnj ma földnél egyebet.

(Megírtam előnemzedékként elő-önkritikáim is:)

Szeralem helyett időjárás és évszakok ízei.

Irodalom.

Szeralem helyett kékefehér egék és szóvirágok.
Főleg szélzúgás és messzireintő jegenyék.
Szeralem helyett, ha másként nem megy,
szeralem nélkül is
csak te kellesz. Múzsának.

(Már itt el kell árulnom, hogy költészetem forrásait igen gyakran álomban olvasott sorok és iskolásgyermekeim dolgozatfüzetei alkották, akkor is, amikor Salvador Dalí látomásokkal próbáltam megadni a rovatszerkesztőket).

A vágyak eredettana

Igazán csak a szem tetszik, mondod.
Üvegtest, kocsonya; borzadók vissza én.
Oh telitalálat: Irisz és üveg-kocsonya.
Oh hogy nincs menedéke a szerelemnek
ön maga lucskos halmazállapota elől.
Vágyadat kocsonyon ülő szemnek képzelem...
Oh a csarnokozó tiszta szerelmét bizonyára
nagytestű üvegrákok találták fel
lehűlő tengerekben

Tücsöktenger

Az éjszaka kiöntött a zene
dallamáróiz a józan zörejek bolygóján
tenger tücsök, izeltlábak kaparászása
szökőárban ostromolja
a betonviskókkal telehányt martokat,
krükrükrükrü: Csápok, mint zeneeszközök?
megilletődik, fél, borzong a bolygó sok kupacla-
kója
pedig még nem is látta szemtől szembe a zenészt.

(Az alábbi verset több változatban is egy akkor még fiatal költő álombeli könyvéből olvastam.)

Fények — odakintről

az aszfalt forró a gépkocsik teteje is
forró hegygerincen túl nem látni mi van

az előttünk hajszázó gépkocsik tetején
mikor a táj peremére érnek
mindég fellobban nagy fehér szintelen fény
irtózat-sötétet juttatni eszünkbe
égve felejtett kvarclámpa a világ
homokverte cementdomb tetején.

(Végül teljesen átadtam magam az álmoknak s a lecke-füzeteknek. Tisztán belőlük, tudati hozzájárulás nélkül, három új verset írtam s egy híres költő neve alatt küldtem be egy szerkesztőségbe. Díszeretben jelentek meg.)

Pax orbitalis

Ime, hát felértünk a hegyre
A szirtekből szótt, dúlt egekbe...
De az ösvénynek sehol sincsen vége —
Gondolatok a békességre!

Az ácsok sietnek

A pásztor
a nyáját hazahajtja
A nyáj
aranyport ver — és béget
A nap
megcsókolja a tarlott venyigéket...
A vágy
költözik a madarakkal
A húség
kopácsol: ácsol fedélszéket
Az ember
az ember
pont most nem hagyhat el téged.

Házi feladat

"szedj — szedtem
adj — adtam
maradj — maradtam
tudj — tudtam
szaladj — szalaadtam"

...mégis, be rémes
az élet így osztályoz:
"Külalak — gondozatlan!
Tartalom — Négyes!"

(Végre felértem a csúcsra, ennél többet nem remélhettem, mint költő, különben tiszteletdíjat nem kaptam. A következmény viszont az lett, hogy azóta számos verset nekem tulajdonítottak, amit más írt. Befutott költő postán beküldött versét, ami különben már meg is jelent kötetben, visszautasították gúnyos mosollyal. Legrosszabbul nekem az esett, hogy középső fiam kiskamaszkori versét nekem tulajdonította nem közölték s ezzel örökre elvették kedvét a további versírástól.)

Sz. A.

Sic transit gloria mundi

Híres író volt egy időben, s karrierista.
Hol volt, hol nem volt: Optimista és pesszimista.
A CÉL értelmét, a LÉT céltalanságát
már mind-mind megírta, míg nem
lelke megérkezett a hallgatásba. A pokolba.

Külföldi útjairól visszatérve
többé már nem beszélt.
Csendbe burkolózott. Nem szólt.
Csak éppen élt.

"Írni? Kinek? S minek mesélni?
Látni kell!

S nem: rázni kolompot.
Az okos nem beszél...
csak bolond szól úgy, ahogy — vél"
Lassan ő lett a legokosabb bolond.
Nem könyveiben, nyakában a kolomp.
Járta-kele a vidám megnyugvásé.
Ha jön, bú, gond szertefoszlik.
Persze: csak a másé.
Már nem utazik. Vagyónát
ingó-bingó bolondságokba ölte.
De célt ért! Többé nem zavarják.
...Így múlik el a világ dicsősége.

BUSTYA ENDRE

Erdély felekezeti oktatásának új iskolapalántái

"Hasonlatos [...] a mustármaghoz, amelyeket véden az ember, elvete az ő mezejében; Amely kisebb ugyan minden magnál; de amikor felnő, nagyobb a veteményeknél, és fáva lesz, annyira, hogy rá szállanak az égi madarak, és fészkeket raknak ágain." (Máté, 13: 31—32.)

Számszerűleg a legtöbb felekezeti középiskolával a római katolikus egyház rendelkezik: Erdély területén összesen tíz gimnáziuma működik. Sajnos, adatközlő forrásunk, a kolozsvári római katolikus plébánia — mind az iskolalétesítések időpontját, mind a tanulók létszámát illetően — oly kevés adattal rendelkezik, hogy épp a legkiterjedtebb felekezeti gimnáziumhálózatról nyújthatjuk a legkevesebb adatot.

A Gyulafehérvári Mailáth Gimnáziumot, bár az 1948-as tanügyi reform felszámolta, helyiségében — "Kis Szeminárium" néven, mintegy álcázottan — a kommunista rezsim idején is mindvégig sikerült folyamatosan működtetni. Az 1989-es események óta viszont nyíltan viselheti a *Római Katolikus Főgimnázium* elnevezést.

A Kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium az 1991/1992-es tanévtől kezdhetett újra működését eredeti helyiségében, a hajdani *Piarista Főgimnázium*ban, a mai 2. számú *Báthory István Elméleti Líceum*ban, amely egyébként ez idő szerint egyetlen olyan középiskolánk, amelyben a tanítás — az 1990-es tanévtől kezdődően — kizárólag magyar nyelven folyik, az intézet akkori vezetőségének a felsőbb hatóságokkal megvívott következetes és elszánt csatározásai eredményeként. A kolozsvári katolikus középiskolának az 1996/1997-es tanévre a IX. osztályba beiskolázott tanulólétszáma 25.

Csikszeredán az 1992/1993-as tanévben indult újtárra — a *Márton Áron Líceum* épületében — a "Segítő Mária" elnevezést viselő *Római Katolikus Gimnázium*, amelyben 1996 júniusában már sor kerülhetett az első "ballagás"-ra.

A többi hét római katolikus kö-

A volt Kolozsvári Piarista Főgimnázium (Báthory István 2. sz. Elméleti Líceum)

zépiskolának adatközlőnk csupán a székhelyét tudta megnevezni: Székelyudvarhely, Nagyvárad, Szatmárnémeti, Nagykároly, Temesvár, Sepsiszentgyörgy és Gyimesfelsőlók.

Az unitárius egyháznak két felekezeti középiskolája van:

A Kolozsvári Unitárius Gimnázium saját régi otthonában, a volt *Unitárius Kollégium* (a *Brassai Sámuel Líceum*) épületében nyitotta meg kapuit az 1993/1994-es tanévben. Jelenlegi négy (IX—XII.) osztályában 104 (24, 25, 30, 24) növendék tanul, s 1997 júniusában fog sor kerülni első "ballagás"-ukra.

A Székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumnak, amely szintén az 1993/1994-es tanévben kezdte el működését — ugyancsak eredeti otthonában, a volt *Unitárius Kollégium* (Orbán Balázs Líceum) épületében —, az idei tanévben 122 tanulója van.

A két unitárius középiskolában tehát összesen 226 ifjú tanul.

Be kell vallanom, hogy a református középiskolák adatainak összefoglaló bemutatása jelenti számomra a legkeményebb diót, itt ugyanis a bőség zavarával kell

megbirkóznom. És mindjárt a legelején köszönetemet kell kifejeznem a református püspökség tanügyi osztálya titkárnőjének, Czonda Mártának, aki fáradságot s időt nem kímélő szorgalommal gyűjtötte össze számomra az Erdélyi Református Egyházkerület valamennyi középiskolájának teljes adattárát.

Az Erdélyi Református Egyházkerület hat középiskolájának adatai: 1. *Kolozsvári Református Kollégium*. Az 1990/1991-es tanévben kezdte meg működését — egyszerűen három (IX—XI.) osztállyal — 229 (88, 71, 70) tanulóval. A most folyó tanévben négy (IX—XII.) osztályában 217 (52, 51, 58, 54) növendék tanul. Sajnálatos kell viszont tudomásul vennünk, hogy az iskola nem eredeti saját (Petőfi, illetve Farkas utcai) épületében lett otthonra, hanem egy peremkerületi iskola helyiségében kényszerül működni. Itt kell elmondanunk azt is, hogy a hajdani *Református Kollégium* két épületében létesített *Ady-Šincai Líceum* magyar tannyelvű részlegét már a Ceaușescu-rezsim halálra ítélte: az 1987/1988-as tanév beiskolázási tervében ugyanis már nem kapott helyet magyar tannyelvű IX. osztály. A sors szomorú fintoraként az utolsó magyar XII. osztály növendékei a "váltás" utáni első esztendőben, 1990 júniusában kényszerültek "kiballagni" saját — Apáczai Csere János ősi oskolájának helyére emelt — otthonukból.

2. *Nagyenyedi Református Bethlen Kollégium*. Hajdani ősi hajlékának falai között kezdhetett újra működését az 1992/1993-as tanévben egyetlen (IX.) osztályának 29 tanulóival. A jelenlegi tanévben négy (IX—XII.) osztályának tanulólétszáma: 126 (30, 36, 30, 30).

3. *Sepsiszentgyörgyi Református Kollégium*. A Székely Mikó Kollégiumban (Mikes Kelemen Líceum), tehát saját régi otthonában indult be, az 1993/1994-es tanévben, IX. osztályának 59 tanulóival. Az idei tan-

évben már mind a négy (IX—XII.) osztálya működik, tehát 1997 júniusában szárnyra bocsájthatja első "ballagó"-it. Tanulólétszáma: 151 (30, 32, 30, 59).

4. *Marosvásárhelyi Református Kollégium*. Szintén saját régi épületében — a *Bolyai Farkas Líceum*ban — indulhatott újra az 1994/1995-ös tanévben, IX. osztályának 32 növendékével. A mostani tanévben három (IX—XI.) osztályában 92-en (30, 30, 32) tanulnak.

5. *Székelyudvarhelyi Református Kollégium*. A marosvásárhelyi iskolával egyidejűleg (1994/1995-ös tanév) kezdte újra működését a IX. osztály 29 tanulóival, a *Benedek Elek Tanítóképzőben*. Jelenlegi három (IX—XI.) osztályának összlétszáma 74 (25, 20, 29).

6. *Kézdivásárhelyi Református Kollégium*. Egyidős az előző két intézettel: az 1994/1995-ös tanévben nyitották meg, IX. osztályának 21 tanulóival, a *Bod Péter Tanítóképző* épületében. Az idei tanév három (IX—XI.) osztályának 66 (19, 26, 21) növendéke van.

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület középiskolái:

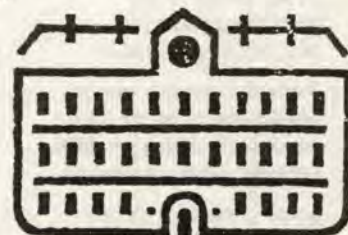
Három iskolája egyazon tanévben (1991/1992) nyílt meg. Az elsőként beiskolázott IX. osztályos növendékek "ballagás"-ára már a tavaly, 1995 júniusában sor kerülhetett.

1. *Nagyváradai Református Gimnázium*. Tekintve, hogy az egyháznak nem sikerült visszaszereznie a *Lorántffy Zsuzsanna Gimnázium* épületét, az intézet új épületben bontott szárnyat. Párhuzamos osztályokkal működő négy (IX—XII.) évfolyamának 236 (55, 61, 58, 62) tanulója van.

2. *Szatmárnémeti Református Gimnázium*. Eredeti anyaépületében, a hajdani *Református Főgimnázium*ban (*Kölcsi Ferenc Elméleti Líceum*) működik. Mind a négy (IX—XII.) évfolyamán három-három párhuzamos osztályban folyik a tanítás. A mostani, 1996/1997-es tanév növendékeinek összlétszáma 287 (74, 85, 62, 68).

3. *Zilahai Református Gimnázium*. Nem sikerülve helyet kapnia az ősi *Wesselényi Kollégium* (*Ady Endre Líceum*) épületében, egy ipari iskolában helyezték el. Mind a négy (IX—XII.) évfolyamán két-két párhuzamos osztály működik. Tanulóinak létszáma a jelen tanévben 171 (49, 45, 45, 32).

A két Református Egyházkerület kilenc középiskolájában az idei tanévben a tanulók összlétszáma 1420, amelyből az Erdélyire 726, a Királyhágómellékire 694 növendék jut.

A Kolozsvári Református Kollégium óépülete. (Árkossy István emblémája, 1981)

A régi Kolozsvári Unitárius Kollégium (Brassai Sámuel Líceum)

NE LÓGASD A NYELVEDET HIÁBA!

Nyelvtani kiskalauz felvételizőknek — 5.

A múltkor – emlékszel – arról írtam neked, hogy a mondatban bizonyos szavak között különféle mondatbeli viszonyok vannak. Ilyenkor együtt többet mondanak, mint külön-külön. Arra is emlékszel, hogy a szavak ilyen kapcsolatát **szószervezetnek** mondtuk. A mondatbeli viszonyok egyik sajátos fajtájaként említettük a **predikatív viszonyt**, amely úgy kapcsol össze egy szót vagy szószervezetet egy másikkal, hogy az egyik alany lesz, a másik meg állítvány: *A leves [A] meleg [A]*. Ezzel tudom kifejezni (te pedig mint hallgató ebből tudod megérteni), hogy most nemcsak megnevezek valamit, hanem állítom is, hogy úgy van.

Mire jó az, hogy beszéd közben szószervezeteket tudunk alkotni? Emlékszel még rá, hogy beszédünk tagolt: úgy beszélünk a világról, hogy elemeire bontjuk, ezekhez külön neveket rendelünk hozzá, azokból rakjuk össze aztán a közleményeinket, aszerint, hogy mit akarunk mondani. Nekem mint beszélőnek a szószervezet éppen ezt az összerakást teszi lehetővé, te meg mint hallgató azért tudsz megérteni, mert én a szószervezeteket nem akarhogy hozom létre, hanem olyan szabályok szerint, amelyeket te is ismersz.

De lássuk ezt közelebbről. Figyeld csak meg ezt a mondatot (közmondást): *Bagoly is bíró a maga házában*. Azért tudod belőle éppen azt érteni, amit értettél, mert mindketten betartottunk bizonyos szabályokat. Én például azt, hogy a szavakat bizonyos sorrendben ejtettem ki. Ha azt hallanád: *a bagoly bíró házában is maga*, az ugyanazokból a szavakból állna, mégsem értenél belőle semmit, mert itt a szavak sorrendje nem a nyelvtan, hanem a betűrend szabályait követi. Ha meg visszafelé mondanám a szavakat, abból még cifrább dolog jönne ki: *Házában maga a bíró is bagoly*. (Ebből azt is láthatod, hogy a magyar szórend szabadságára vonatkozó állítást nem szabad nagyon komolyan vennem.)

Menjünk tovább. Mihelyt ezt a mondatot hallod, megpróbálsz megfejteni, mit akarhatam én mondani vele. Észreveszed, hogy a mondatban van egy predikatív viszony. Ennek egyik pólusa a *bagoly* mint alany, a másik a *bíró* mint állítvány. Ebből megérted, hogy a világ két különböző elemének nevét (*bagoly*, *bíró*) ezúttal úgy kapcsoltam össze, hogy állítom a megnevezett dolgok közti azonossági viszonyt. Első gondolatod ezért az lesz, hogy énszerintem tehát a bagoly bíró.

Csakhogy te ebbe nem tudsz belenyugodni. Mert normális ember, ha egyszer érti, mit jelentenek ezek a szavak, bajosan állíthatja komolyan, hogy a bagoly csakugyan bíró. Hiszen a bíró egy ember, a bagoly meg egy madár. Hogy lehetne ez a kettő azonos? Nem állsz meg hát az első értelmezésnél, hanem továbbgondolod: megpróbálsz kideríteni, hogyan érthettem én ezt. Arra gondolsz: *bíró*-nak azt az embert hívjuk, akinek joga van eldönteni, kinek van igaza, illetve elrendelni, hogy az elfogadott szabályok – törvények – értelmében kinek mit kell tennie. Feltehetőleg én is ilyesmit érthettem rajta. Mondatom értelme tehát ez lehet: 'a maga házában a bagoly is bíróként viselkedik', vagyis ő dirigál, ő tesz igazságot. Így pedig már kevésbé számít, hogy a bíró ember, a bagoly meg nem.

Ezzel azonban még nincs vége. Hiszen a másik kérdésed meg az lesz: de miért éppen a bagoly? Hiszen mikor én ezt mondtam, nem a madarakról beszélgettünk éppen, hanem emberekről! Akkor veszed észre, hogy én nem azt mondtam: *A bagoly bíró ...*, hanem ezt: *Bagoly is bíró ...* Vagyis: még a bagoly is! Ehhez a '(még) a(z) ... is ...' szerkezethez pedig a nyelvi szabályok értelmében mindig hozzáérhető ez a má-

sik: "hát még a(z) ...", illetve: "nemhogy a(z) ...". Ezért tudod most gondolatban ezzel folytatni: hát még az ember! Az *is*-ből kiindulva tehát rögtön rájössz, mi ennek az igazi értelme: az, hogy 'a maga házában mindenki maga dirigál'. (Vedd észre: addig-addig alakígtattad az értelmezést, hogy amit a mondatból végül is megértettél, abban már nincsen se bíró, se bagoly!)

Most már jobban érted, miért olyan fontos az, hogy mikor mondatot hallasz tőlem, olyankor mindig van kettőnk közt egy **beszédbeli viszony**. Ez ugyanis egyrészt azt jelenti, hogy te **feltételezed** rólam a következőket: (1) tudom, mit jelentenek a szavak, és ugyanolyan értelemben használom őket, ahogyan te szoktad, (2) komolyan beszélek, (3) jóhiszeműen beszélek, vagyis nem akarlak téged becsapni, és (4) elmeállapotom normális, tehát meg tudom ítélni, miről mit lehet állítani, vagyis nem beszéllek hülyeséget. Ezért ha a tőlem hallott mondatban bármit is találsz, ami ezeknek ellentmondani látszik, rögtön arra kezdesz gyanakodni, hogy esetleg nem jó úton indultál el a megértéssel. Nem bennem kezdesz kételkedni, hanem a magad értelmezésében. Az újabb próbálkozás pedig elvezethet a helyes értelmezéshez. Arra pedig, hogy talán más értelemben használtam a szót, hogy esetleg tréfálok, netán hazudok, vagy éppen elment az eszem, csak akkor gondolsz majd, miután minden jóhiszemű értelmezési kísérleted csődöt mondott.

Ez a beszédbeli viszony másrészt azt jelenti, hogy én is **feltételezem** rólad, hogy így fogsz eljárni. Hiszen ha nem így volna, nem mernék neked olyasmikkel előállni, mint ez a mondat a bagollyal meg a bíróval: attól tartanék, hogy szó szerint találsz érteni, és hülyének nézel majd érte. De én mint beszélő **számítok** arra, hogy te engem jóhiszemű, normális beszélőnek veszel majd, és úgy fogod érteni a mondatomat, ahogy kell. Mint látod, a beszéd jellegzetes **kooperatív viselkedés: együttműködés**, amelyben mindkét fél számít egymásra. Különben lehetetlen volna a megértés.

Érdekes volna most ugyanígy végiggondolni, mit érthetnél az elemzett mondat fordított szórendű párjából (*Házában maga a bíró is bagoly*): miért értenéd éppen azt, és hogyan jutnál el ahhoz az értelemezéshez. Ezt azonban nem vizsgálom végig, hanem rád hagyom; gyakorlatnak sem lesz rossz. (Még jobb lesz, ha majd megfigyeled, miket mondanak környezetemben egymásnak az emberek, és elgondolkozol rajta – a hallottak alapján –, hogyan tudja egyik ember a másikat megérteni, mi kell ahhoz.)

Én meg továbbmegyek. *Bagoly is bíró a maga házában*. A predikatív viszonyról, annak jelentéséről már volt szó, lássuk hát a többi mondatbeli viszonyt, illetve szószervezetet. *Bíró a maga házában*. Azt akarom vele kifejezni, hogy a bagoly nem lehet akárhol bíró, hanem csakis a maga házában. A *házában* tehát korlátozza az állítvánnyal kifejezett állítás érvényességét: meghatározza azt a **helyet**, ahol a bagoly bírónak érezheti magát. A *házában* az állítványhoz kapcsolódik, azzal alkot szószervezetet. Azt is tudod, minek hívjuk az ilyet: **helyhatározónak**, a szószervezetet meg **helyhatározós szószervezetnek**.

Csakhogy itt nem az áll, hogy *bíró a házában*, hanem: *bíró a maga házában*. Hiszen a bagoly nem akármilyen házában lehet bíró, hanem csak a magáéban. Abban, amely hozzá tartozik.

Mondhatnám így is: *Bagoly is bíró a bagoly[nak a] házában*, de ezt félreérthetnéd: nem derülne ki belőle, hogy a mondatban kétszer említett bagoly egy és ugyanaz, tehát arra gondolhatnál, hogy a bagoly bíró lehet bármelyik

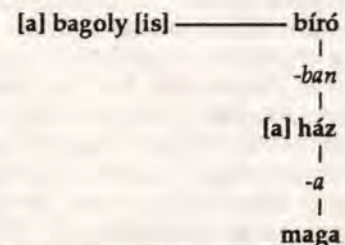
másik bagoly házában. Pedig én nem ezt akartam mondani. Hogy ez is világos legyen, éltem azzal a lehetőséggel, amelyet a magyar grammatika biztosít számunkra: alkalmaztam azt a szabályt, hogy ha egyazon mondatban **ugyanazt** a dolgot kétszer kell megnevezni egy főnévvel, akkor második alkalommal a főnevet a *maga* névmással helyettesítjük.

Figyeld csak meg, milyen nagyszerűen működik ez a szabály minden esetben! Azt mondom: (a) *Pista fagylaltot vett Pistának*, illetve: (b) *Pista fagylaltot vett magának*. Ha az (a) mondatot hallod, biztosan arra gondolsz, hogy itt két fiúról van szó, mindegyiket Pistának hívják, s az egyik Pista fagylaltot vett a másiknak. Miért érteled vajon így? Azért, mert feltételezed rólam, hogy ezt a *maga*-szabályt én is tudom, tehát ha mégsem alkalmaztam, annak csak az lehet oka, hogy itt két különböző Pistáról van szó. A (b) mondat esetében viszont egyértelmű, hogy aki a fagylaltot vette, ugyanaz a személy, mint az, akinek vette.

Ezek után könnyebben megérted, mi a helyzet ezzel a szószervezettel: a *maga házában*. A mondatbeli viszony azt fejezi ki, hogy a bagoly és a ház közt birtokviszony van: a ház a bagoly-nak **birtoka**, tulajdona. (Vagy másképp: a bagoly **birtokosa** a háznak.) Itt azonban a *bagoly* szót a *maga* névmással cseréltük fel, így a mondatban már a *maga* és a *ház* szó közti mondatbeli viszony jelöli ezt a birtokviszonyt. Az ilyen szószervezeteket, amelyekben a mondatbeli viszony birtokviszonyt jelöl, **birtokos jelzős szószervezetnek** mondjuk, azt a tagját pedig, amely a birtokost nevezi meg, **birtokos jelzőnek**.

Látod már, mire jók ezek a szószervezetek: a szavakkal az elemeire bontott világ egyes darabjait nevezem meg, ezekkel meg kifejezem a köztük levő viszonyokat. Mégpedig mindig úgy, ahogyan én látom őket. A valóságban például (nélkülem) a bagoly meg a bíró közt nincs semmiféle kapcsolat. Én azonban, ha úgy látom jónak (és számíthatok arra is, hogy te majd megérted), a *bagoly* és a *bíró* szó közt predikatív viszonyt létesíthetek, azt állítva ezzel a bagolyról, hogy (a maga módján) ő is bíró.

Ha a fenti szószervezeteket megfigyeled, magad is észreveszed, hogy sem a határozóban, sem a birtokos jelzősben a tagok **nem egyenrangúak**. Erről úgy tudsz a legkönnyebben meggyőződni, ha megpróbálsz őket külön-külön elhagyni a mondatból. Ha a birtokos jelzőt elhagyod, a mondat nem egészen azt fogja ugyan jelenteni, de értelmes marad: *Bagoly is bíró a házában*. Ellenben ha a szószervezet alaptagját, a birtokot jelölő szót hagyod el, akkor muszáj elbúcsúznod a birtokos jelzőtől is, hiszen különben ilyen sületlenség jön ki: *Bagoly is bíró a maga*. Ez nemhogy nem értelmes, de még magyar mondatnak sem válik be. A jelző ugyanis csak a jelzett szón keresztül kapcsolódik a mondatba. Ezért mondjuk **alárendelőnek** az ilyen szószervezeteket: az **alaptag** úgy szólván maga alá rendeli a másikat (amelyet **determinánsnak** is hívnak). Ezt az alárendeltséget éppen így, az alaptag alá rajzolással szoktuk szemléltetni, mikor a mondat szerkezeti vázát ábrázoljuk:

Mint látod, alulról felfelé haladva visszabonthatod a mondatot, de ha felülről kezded, rosszul jársz: ha a *bíró*-t elhagyod, rögtön leszakad minden, ami alatta van.

SZILÁGYI N. SÁNDOR

LÁSZLÓFFY CSABA

Újabb kori fondorlatok — XIX.

Az emigráns*

A dagerrotípiá keveset mond. Legfeljebb megerősíti környezetének véleményét, hogy feszültek, mogorvának látszik. Első látásra szinte mindig. A kis keshedt, cvikkeres orvos, amint belépett, abban a pillanatban jól diagnosztizálta.

"Kinek a lakása?... A Clara Viarisé?" (Nem sokkal bizalomkeltőbb név: a nő apja hírhedt carbonari!) Az jó ismerősöknek persze Clara Turgenyeva. Ő vezeti be a doktor urat most is. Az emigránshoz.

Még hozzá: orosz emigránshoz. Van elég ebből az "emberfajtából" is Párizsban, egész kolóniára való. Csakhogy a ő, Ny.I.T., a "hitetlenség és kétkedés gyermeke" egyenesen; a tehetetlen dacé, nem az alkalmazkodásé. Ötvenedik életéhez közel.

Milyen felemelő érzéssel lépett be annak idején az ifjú Nyikolaj a szabadkőműves páholyba. S később: ha nem is a rajongás vezette, hanem az elszántság — de az is egyértelmű volt legalább, ösztönző erejű —, midőn jakobinusnak vallotta magát, és összeesküvést szervezett a jobbik, a "szelídebb" cártatya ellen.

Most már a családban öröklődő szlavofil érzés is végképp kiveszett szívéből, a misztikus hit, melynek segítségével időnként sikerült meggyőznie távoli eszmetársait, hogy az oroszországi értelmiségnek csak akkor van esélye, ha más utat választ a nép számára, mint amilyent a nyugat-európai államokban tapasztalt.

A kis orosz templom szentélyében — ez volt első franciaországi turistaútja — szinte belebújt egy fülkébe, csak a kiterjesztett szárnyú angyalt látta feje fölött (Oroszországból hozott tucattemlékmű lehetett). Ilyen állapotban képzei el saját magát: tehetetlen lebegés, repülést színlelő mozdulatlanság. "Ki tette ezt velem — és teszi még ma is?"

Ugye milyen keveset tud mondani róla a dagerrotípiá?

Képmásomat megkörnyékezte a gonosz. A legrosszabb ördögi sugallat: a nihilé. A válságtudat megfoghatatlan méreteket ölt bennem. Ez is egyfajta — elsorvasztó! — misztika. Pedig hogy gyűlöltem valamikor a hideg, kiszámított elméket és elméleteket.

Ki ez az ember? — vizsgálgom gyanakvással arcomat a sietve becsukott ablak üvegében. Kint szél kerekedik s becsap az eső; vagy túlságosan hangos társaság közeledik az utcán... Milyen későre vettem észre azt a magányos hársat, mely a szemközti oldalon kivirágzott. De minden második járókelőben rendőrkémet gyanítok. Ez francia föld — minél harsányabb, annál veszélyesebb számodra, hogyha ostobán elhiszed, amire tanít. Minden a *polgárkirálysággal* kezdődött...

Akkor én, Anglia után, Svájcot választottam. Ott nem kellett bújkálni a világ szeme elől. Ablakomból a Rhône Hídját és Jean-Jacques Rousseau szigetét lehetett látni; a Mont-Blanc utcai kávéházban orosz újságokra bukkantam (ha nem is a legfrissebbekre), s ez nosztalgivá oldotta erős honvágyamat, melybe csaknem belebetegedtem. Akkoriban — miután a határon átkutatták minden bőröndömet, holmimat, volt úgy, hogy a papírokat meg a könyveket külön tették —,

akkoriban még fennem hajtogattam, hogy Oroszország jövője az elhivatottak (jórészt emigránsok) kezében van. S ez nem mindennapi erőt pumpált lelkembe, mely elképzelhetetlennek tartotta a reakciós hatalommal való kiegyezést. Utólag (közben saját reménytelen jövőmmel szembesülve, sőt elvesztett múltammal is, kiegyezni kényszerültem önmagammal) valahogy külsősegnek könyveltem el egykori magatartásomat; eszembe ötlött egy nyugatra menekült fiatal orosz író jelszava, miszerint új életet kell választani: keleti Rothschilddá kell válni! pénzmágnássá! (nem mondom, szerény életprogram); persze borzalmasan gyötődött szegény, amiért a művészetéhez méltatlan szerepet, magatartást erőltetett magára, az út járhatatlanságáról nem is beszélve.

Kevés dolog sorvaszt jobban, mint a megalkuvás. Franciaországba kerülve (Verboisba, Párizs környékére), magányom kialakításában volt egy tudatos elkülönülési szándék: őrizkedj, hogy le ne húzzon a kisvilág! Fülemben csengtek egy német filozófus gúnyos verssorai: "Mind kémlel, fülel, résen

áll, / Vajon mi dolgok esnek? / Ki mit űz és ki mit csinál, / Mit harsog, mit suttog a száj: / Semmi sem menekedhet... / Házaz? majd még nejet vesz? / Mekkora ház, mily szép kabát? / Nagy gonddal ellenőrzik." Szimatolnak, vizslatnak minden arcot...

Tanulhatnál a filozófus magányából, kórholom magam. Ő nem a kibékítéssel vesződik, hanem egész filozófusi szenvedélyével a *tudat kettősségét* próbálja megfejteni, azt, hogy miért és mennyiben hanyódnak két világ között. Keresi az elnevezéseket, némi-lykor vallásos terminusokba bonyolódik, míg végül rábukkan "jobbik tudatára".

"Minek vesződik ön a társadalom temérdek bajával — mondja az orvos is, miközben hideg ujjbegyével megkopogtatja mellkasomat. — Az okos ember a maga egészségével törődik, a saját csontocskáival, zápfog-idegeivel. Látott-e már oly botor geológust, aki egy egész Mont Blanc-t visz be a laboratóriumába? Megelégszik néhány kővel, kavicsal."

Mára kellemes emlékké vált sok minden, ami egykor félelmetes jelkép erejével hatott rá. Mint német földön az a kesztyűs kéz — mely kivont kardot szegzett fedetlen mellkasának. "Őn az igazságot keresi, annak törvényei szerint szeretne élni! — hallotta a visszafojtottságában is fűtött férfibaratont. — Ezek szerint a bölcsességet és az erényt keresi, nemde?...". Az allegóriákkal fűszerezett, kalandos "utazás" titokzatosságát szinte kamaszos füllentéssé, játékká szelídíti az emlékezés. A kötényes férfiak komor kara

(mintha lovat készítettek volna letaglózni)! Hogy nem érezte nevetségesnek akkor a ceremóniát?! Talán a mélyzengéssel kórusban elmormolt mondat miatt: Sic tranzit gloria mundi. "Egy fontos titok megőrzését bíz-zuk önre... — Azóta is libabőrös lesz a háta, ha a feladat súlyára gondol, jöllehet a legvérmesebb tervezgetések, a dekabristák konspirációja idején is (midőn szerencséjére külföldön tartózkodott gyógyfürdőn) csak sejtései voltak az emberiség megjavítása érdekében létrehozott szövetkezés titkáról... "Előbb meg kell tisztítania szívét és világossá kell tennie elméjét. E perctől kezdve kötelességének fogja érezni, hogy szembeszálljon a világot megméltelyező gonosszal. Megnyugtadjuk, hogy küzdelme során nem lesz egyedül..."

Páholytársai egytől egyik nyájas, jóvalis, művelt egyéneknek bizonyultak. A legjelentősebb személyiség közöttük kétségtelenül Friedrich Karl zum Stein volt (talán az ő hangját hallotta, amikor felavatták). Később mint kegyvesztett miniszterelnök Moszkvába került, ahol nem csupán a szláv haramiák

miatt riadozott, akik zsinórral fojtják meg az elegáns öltözetű idegeneket s a kifosztott holttestet a folyóba dobják, de legalább annyira tartott a megszállott vigyorral közeledő hódító fanatizmusától, hisz korábról jól ismerte Napóleon despotikus tervét. Stein birodalmi lovag reformja, a porosz paraszt földszabadítása nem maradt pusztán látomás; Bonaparte viszont a német öntudat és liberalizmus megsemmisítését tűzte ki célul, ezért volt kénytelen bűnbaknak kinevezni a reformer államférfit, és minden vagyonát konfiskálta.

A francia katonák (a jakobinusok csontjain gyakorlatozó, trappoló sereg!) az ifjú Nyikolaj szeme láttára rángatták ki az utcára a könyvkereskedés vezna, pápaszemes tulajdonosát, s azzal az ürüggyel, hogy lázításra szító irományokat árusít, a szalmával beszórt kövezeten agyonlőtték. A törött hordókból szétfolyó vörös borral keveredett fakópiros vérében szelíd tollpíhek úszkáltak.

A mögöttem álló szörnyűség. És az előtttem álló: a megújuló tiranniára rászolgált tömeg. Minden nép kiérdemli a kormányát. Ezt odahaza még honnan sejtette volna? A begyepesedett agyú bátyuskák és vérmedve-falánkságú tábornokok közt nemesi mundérját közönséges pórindulat feszítette, midőn fölkiáltott (mint később Puskin), hogy: még a menny urának jobbagya sem kívánok lenni! És — hazafiúi bántottságának sebére írt — érveket keresett Napóleon háborodott hadjárata idején, miszerint a fran-

cia hadvezér kénytelen volt megtenni néhány versztát félmilliomod-magával, hogy fölkelte a henyélő, vodkapárlatban-gőzben feredő orosz urak figyelmét. Akik közül sokan az utolsó pillanatig annyit tudtak a francia ármádiáról, mint a saskajárásról. A sztyeppen kérde-e valaki vajon, hogy a sáska honnét jó s mivégre; elég beérni annyival, hogy holnaptól drágább lesz a hleba. (A kenyér!)

Am aki hallott valamit a bécsi újévi bálról — csaknem negyedszázaddal ezelőtt volt az is! —, annak megadatik eltűnődni azon, hogy mily fanatikus a hatalmi játék és mennyi elpazarolt energia vész el visszahozhatatlanul — nemcsak a cár birodalmában, de nyugatabbra is. Kiskirályok, fejedelmek, hercegek, trónörökösök vánszorogtak szármalmas gebéjükön (mint Pieter Brueghel festményén a halál) — Európa áthatolhatatlan, vak útjain. Több volt az már, mint királyi, főúri kedvtelés (az erfurti kongresszus idején megrendezett vadászon még a weimari herceg a rövidlábú Sándor cár elé hajtotta a legtestesebb szarvasbikát, s elég volt egy puffantás vaktában!)... Évtizedek salakjától, lelki üledékétől késleltetve, keserítve később nagy volt az ár. Olykor a legkiválóbbak állhatatlanságával, megtévesztésével járt! Miután az összeesküvéstől való rettegetés katonai parádékkal levezető Sándor cár meghalt és I. Miklós néven egy tompa agyú katonai dandárparancsnok került a trónra — akinek első sugallata szerint "hasznos és helyénvaló volna megszüntetni a könnyű beutazási lehetőségeket Oroszországba —, a költőseni, lám, az új cárt ünnepli (ugyanúgy Varsó elesét is — ekkor még keveset tud Mickiewiczről), és kezét fog a zsarnokkal, aki újdonsült atyuskához illően nyájas "ígéretet" tesz Puskinnek — hisz róla van szó —, hogy ezután ő lesz a cenzora, ami a költő műveleinek javára fog válni!

Időtlen zsidobadás jön rá. Ki kéne ülni a halvány napsütésbe, hogy ne hallja a rászédett néma kiáltozását. Őt magát már-már megsüketíti vad kiáltozásuk; ám, ha Clara e különös szellemjárás közben véletlenül urára pillant, felkiált: "Mi történt?... Tán még hó-bortos leszel. Azt hittem, alszol."

Csábító összehasonlításra öregedő magát, nyomorék lábán ezzel a már fesledező kockás angol pléddel, tűnődés, piszmogás közben — a weimari öregúrral. Goethével, aki tenyerében, ölben régi kövekkel az anyag bűvös titkától megmámorosodva éppen azt kéri, hogy szabadítsák ki a porvédő alól féltett mikroszkópját.

Az ásványok, a növényi sejt szerkezetét kutatni nem jár akkora kockázattal. Az emberi önzés és elfogultság példái azonban felmérhetetlenek. Mint amilyen kiismerhetetlen egy olyan nagy elme, amilyen Goethe volt. Ő a képzelőerő stimulálását látta a mások számára legfájdalmasabb pusztulásban — Moszkva égésében is. "Teljesen hidegen hagy — mondta. — A világtörténetnek is kell hogy valami mesélője legyen. A világtörténet óriási kincseket gyűjt a mi számlánkra."

Ha a nyomor, a gyilkosság, az erkölcsi szenny és kiábrándulás tárháza értékeket rejtget, akkor az én életem kincsesháza. Sokat töprengtem azon, hogy Goethe közönyös, cinikus volt? Vagy miután a német nép összehasonlítása más népekkel kínzó érzést ébresztett benne (akár az orosz énbennem), legyőzve magában a töröl metszett patrióta komplexust, a művészet és a tudomány vilá-

gába vonult kissé gögös sietséggel, oda, ahol a nemzetiségi korlátok szerencsésen eltűnnek... (Vajon?)

Érdekes módon, Schiller igazságérzete közelebb áll hozzám, bár sohasem mutattam ki heveségemet. Mintha a fejemben buzogó ideák kivitelezéséhez nem lett volna bennem elég erő, vagy imponáló kedv, adottság, főleg a tömeg előtt. Ezt érezhette meg Lafayette tábornok, amikor először kerültem a színe elé (akkoriban még ő sem volt olyan fennhéjázó, parókás maskara: a "polgárkirályság napoleonja"); állítólag így szólt volt adjutánsához: "Na, tegyetek már valamit, az Isten fáját, ezzel a sárga képű, gyulladt szemű emberrel, ha már nem született katonának!". Valójában nagy ijedség vett rajtam erőt a hír hallatára, hogy fivéreimet lefogták, Miklós cár kötelet szánt valamennyiünknek... Az önkéntes száműzetés után akkor kezdődött — úgy néz ki, haláláig tartó — kényszerű száműzetésem.

"Egy ideig még az üres színt látni, amint a felkelő nap széthinti sugarait a jéghegyek fölött." Kezébe Schiller-kötettel ébred a vacogató szunyókálásból. Clara behozza mázas kancsóban a frissen fejt tejet. Még párolog.

"Jobb, ha felfőzöm — mondja. — Ki tudja, honnan jön a kolera."

Nyikolaj tudja: az Indus partjairól. De ez a belülről szorongató tüzeség, ez a megfoghatatlan fájás valahonnan messzibbről vagy mélyebbről jöhet, az időből.

Az életem nem az én életem, gondolja; minden rajtam kívül történik.

Az oroszok odahaza német módra beretváltan járnak (ifjú korában legalábbis így volt), de mihelyt Európába vetődnek, eloroszosodnak, és hihetetlen gyorsasággal szakállt növesztenek.

Otthon ezalatt — mióta hagyta el Oroszországot? — felrobbanthatták akár a Téli Palotát is; ha itt nem történik valami jó, valami biztató velük, az egész planétát kikezdeheti s megeheti a fészkes féreg, az emigráns a fejlődés minden jelét önkudarcént éli meg, mint akinél eleve hibás volt a kiindulási pont.

"Talán akkor romlott el az egész szerkezet, midőn ön kiszakadt abból a..."

A keshedt kis doktor csak kezével gesztikulált, nem fejezte be világosan a gondolatot.

Finta Edit képei

Óriási gyümölcsöskertek, tölgyligetek. Halászbótja meghajlik a meredek, szakadékos part felett; megrántja. Vig csikónyerítést hallatnak a friss ruhát teregető cselédnők, amint látják, hogy egy lyukas fenekű fazakat húz ki az agyagos padmalyból. Délután van, de már holdvilág fényénél ingerlik képzeletét a tüzes asszonytestek. Bent az udvarházban hűvös homály. "Bátyuska! — szól száraz, szigorú hangján anyja a nehéz, Voltaire-stílusú karosszékhez. — Hátha mégsem küld érte a cárt." Apja párnába rejtett feje mozdulatlan. A gyermek-Nyikolaj nem érzi a komorságot. Félsges lábú (nem riadt) verébként kisántikál a tüneményes képből.

A folytatásra már jobban emlékszik. Hogy drukoltak Napoleonnak! Aki szerint Moszkvát keresztül vezet az út Indiába. Oroszországot leverjük, mondta könnyedén, a cárt kiengeszteljük, ha épp nem lett egy palotalázadás áldozata, s akkor ki tartja vissza a francia ármádiát, hogy a Gangessig nyomuljon?!... Akár egy öntelt boltoslegény — dohogott a Nyikolaj atya.

Könnyű volt, gondolja utólag, a diktátornak, akinek zsarnok olasz kisfejedeleme, kalandor vérszívó őseiig Stendhal a XIV. századig leásott. "Ha aludni akarok — jelentette ki Bonaparte magabiztosan ezt is —, az összes fiókot becsukom és már alszom is." Nem tagadhatja senki, hogy számtalan fiók volt a fejében.

Az ő (a Nyikolaj) fiókjai ellenben kezdetől fogva, úgy látszik, rosszul csukódtak...

"Meggyőződése — folytatta vizsgálat közben az orvos —, hogy az ön szívében és elméjében, a testet most hagyjuk, semmi sem történik úgy, amint kellene. Eleinte csak egy heveny láz mutatkozik. Mit számít egy kis belső forróság a nagy geológiai (akarom mondani: történelmi) megrázkódtatások után! A környező életben új minőségi kilengések következnek be, ezt nem tagadhatjuk; ám ön, akiben az idegek túlbuzgáztak, mindezt mennyiségi képtelenségek formájában éli meg; mint aki jókora bérházak helyett óriásgyilkokat lát, és akkora páfrányok árnyékában közlekedik, hogy egy-egy levelükkel kaszárnját lehetne befedni. Az alattomos betegség hatására a képzelet csatát vív a józan ésszel, s így aztán ön nem Mózes-sel vagy Cuvier-rel kerül konfliktusba, nem a kinyilatkoztatás vagy a tudományos megismerés közötti ellentét, hogy Isten teremtette-e az élőlényeket vagy az életerő, hanem a belső bomlással járó kétellyel, mely patalogikus esetté növeszt minden jelentéktelen dolgot. Kár lenne titokzatos összefüggéseket, gaz célokat meg fennkölt cselekedeteket keresni ott is, ahol a világ egyszerűen a maga naiv, ostoba útján forog, nem előre, hanem zavaros szenvedélyek, félelmek, előítéletek, szokások, tudatlanság, fanatizmus, lelkesedés szövevényének hálójában, amit a benne vergődők — nevezzük isteni vagy ördögi sugallatnak — emberi cselekedetek gyanánt s utóbb történelemként tartanak számon."

Az orvos zsebkendőjével megtörölte cvikkerét. Fura, eleven észjárású emberkének látszott. A ház asszonya szólította, s ő, akár egy virgonc természetű gyermek, sietett behabzsolni a kiadós villásreggelit.

*Köszönettel Stendhalnak, Herzennek, Vinogradovnak

Schopenhauer

Így múlik el az evilági dicsőség

(folytatjuk)

SZILÁGYI DOMOKOS

AZ ÉG, AZ ÉG

Székely Jánosnak

Olyan az ember,
mint a lehellet;
napjai, mint
az átfutó árnyék (144. Zs. 4. v.)

Csak ez maradt, az ég, az ég.

Hol nap süttött, hol havazék,
s a télét és a tavaszét
s a nyárárt-őszét mind megadta.
Ó, érte életem, nem miatta!

Csak ez maradt, az ég, az ég.

Meg-meg derús, meg-meg borús.
Békés meg égháborús.
Felhős, mint annyi gond alatt
a napról-napra-gondolat.

És mennyei bárányserég!
terelgeték juhász szelek.

Csak ez maradt, az ég, az ég.

Ó, minden titkát rég kiadta.
Ó, érte éltem, nem miatta!
Ó, égten égtem, poklok pokla,
egyszersmind Mózes csipkebokra;
égten-szakadtam darabokra;
értem a szivárványok csokra
kigyújtá mind a hét színét —
az én szememhez készült csókra.

Csak ez maradt, az ég, az ég.

Hogy tudja ember földi húsát
mardosni égi szomorúság!
Szürcsölni agya velejét!
A taszító, a delej ég.
Mámoritó, mennyei kínnal!
hogy alkohollal, kokainnal
se kábul el a föld fia.
Csuda tragikomédia!

Az ég, az ég. Csak ez maradt el.
Ezer világtájjá szaladt el.
Ó, érte éltem és szerettem.
Engem, miért hagytál egyetlen?

Csak ez maradt, az ég, az ég.
A számolatlan, az egyetlen.

Többé sohase lesz ilyen.

S itt orgonál, benn, Messiaen.

Az orgona

Az orgona sípokból álló fúvóhangszer, vagyis olyan hangszer, amelyben a hangot különböző anyagból (fából, fémből, üvegből, papírból) készült sípokban lévő levegő rezgése kelti. Ez az általános meghatározás, amit azonban alkalmazni kell a különböző típusú orgonákra, melyek a hangszer sok-sok évszázados történelme során megjelentek.

A legrégebbi orgonát említő híradás i.e. 3. századból ered és arról a hangszerről szól, amelynek feltalálását a hagyomány az alexandriai Kteszibiosznak tulajdonítja. Ez a hidraulisz, vagyis a hidraulikus orgona. E hangszerről némi fogalmat alkothatunk néhány száz évvel későbbi régészeti leletek alapján: a sípokban lévő levegőt vizet tartalmazó pumpák által összenyomott levegő nyomása hozta rezgésbe. A hangkeltés hosszú lécekkel történt, amelyek a sípok nyílásánál megnyitották vagy elzárták a sűrített levegő útját; a hangszer, legalábbis fejlettebb formájában, néhány regiszterrel is rendelkezett, vagyis minden hangnak két vagy több síp felelt meg. Nagyon korlátozottak voltak a hangszer technikai lehetőségei, hangereje azonban tekintélyes lehetett, olyannyira, hogy használatára általában nagy, nyílt tereken (például cirkuszban) és teljességgel világi környezetben került sor. A római világban széles körben elterjedt hangszer a bizánci birodalomban is sokáig használatban maradt, ugyancsak világi célokkal; ekkor azonban már nem hidraulikus, hanem pneumatikus változatban. Itt a levegőt nem víz segítségével, hanem nagy fújtatókkal sűrítették, melyeket kézzel működtettek, máig szinte változatlanul maradt technikával.

Egy ilyen hangszer 757-ben Konstantinápolyból a bizánci császár ajándékként Kis Pipin frank király udvarába került, s a Compiègne-i Szent Cornelius templomban helyezték el. Ez nem csupán az első dokumentuma az orgona jelenlétének Nyugat-Európában, de egyszersmind az első utalás liturgikus használatára, ami később általánossá vált.

A Nyugat-Európában elterjedt modell egyszerűbb volt a római, illetve keleti típusnál. Megállapítható, hogy nem voltak regiszterei, vagyis a hangzás minőségét nem lehetett rajta változtatni. Minden billentyűhöz adott számú síp csatlakozott (általában oktáv vagy kvinthangolásban — ez a tény

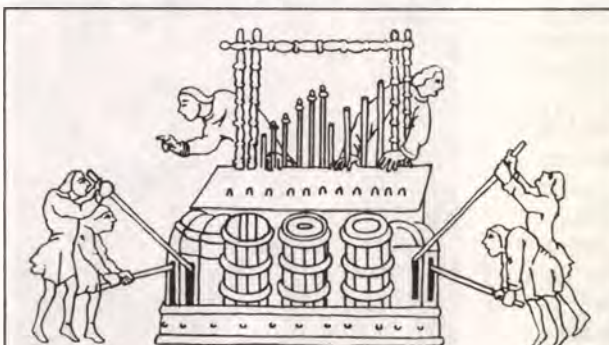

Portatív orgona. Miniatúra George Reischius: *Margarita Philosophica XII continens libros*-ából (XVI. sz.)

támasztotta alá azt a tézist, hogy a többszólamú organum az orgona regiszterének vokális imitációja; természetesen a fordítottja is igaz lehet). Billentyűkről beszéltünk: azonban még nem lenne szabad őket így nevezni. Voltaképp fából készült hosszú lemezek húzása és tolása, vagy emelése és lenyomása nyitotta-zárta a sípokat. Nyilvánvaló, hogy e hangszer hangja lehetett erőteljes, sőt kellemes, de nem volt alkalmas gyors futamok megszólaltatására. Regisztereket csak a 13. század során kezdenek alkalmazni, ekkor helyettesítik billentyűkkel az emeltyűket vagy léceket; a billentyűk azonban még mindig akkorák, hogy csak ököllel működtethetők.

A 13–15. században a legelterjedtebb orgonafajta még mindig elég kicsiny. Két típusa általános: a pozitív, amely ugyan mozgatható, de ahhoz, hogy megszólaltassák, le kell állítani; és a portatív, amely oly kicsi, ölben tartható. Ennél a bal kéz működteti a hátul elhelyezkedő kis fújtatót, a jobb pedig a billentyűket; a billentyűzet két, legfeljebb két és fél oktáv, a sípsorok, illetve regiszterek száma kettő. A pozitív típust két vagy négy nagyobb méretű fújtató szolgálja ki, melyeket két vagy négy segéd működtet, s így a játékos mindkét kezét használhatja (miután a billentyűk kisebbek és vékonyabbak lesznek). A hangterjedelem itt négy oktávig

tárgulhat, esetenként a regiszterek száma nagyobb (ám a 15. századig általában itt is csak kettő). A 14. században hallunk először a pedál használatáról, vagyis a kézzel megszólaltatható billentyűzet megkettőzéséről; a lábbal megszólaltatható pedálbillentyűk nagyban megnövelik a hangszer hangzási lehetőségeit. Csak a 15. századtól válik az orgona fokozatosan azzá a nagyméretű és bonyolult hangszerré, aminek ma ismerjük.

VI. századi hidraulikus orgona

KÓDEX —

Megvalósult az Egy év — egy templom kezdeményezés ötlete.

A szárnyasaknával feldíszített haraszi református templom alatt született meg a horvátországi templomok megjavítása, tatarozása, újjáépítése támogatására létrehozandó alapítvány ötlete. Szokai Imre és Komlós Attila ötletét akkor elvben támogatta a Magyarok Világszövetsége és a Református Magyarok Világszövetsége is[...]

Létrejött a Novality Alapítvány, amely az egy év, egy templom elvet felvállalva igyekszik majd támogatni a szerbek által lerombolt istentiszteleti helyeket.

Az alapítvány fényképalbumot készített, amely magyar, horvát és angol nyelvű kiadásban jelent meg. Ennek bevezetőjében Antun Novality elnök a következőkről vall: "A szerbek Horvátország elleni, brutalitásánál fogva példátlan agressziójuk során falvakat, polgári, gazdasági létesítményeket, iskolákat, óvodákat és kórházakat is leromboltak. Megkülönböztetett figyelemmel, precizitással és kitartással lőttek a templomokat. Horvátország 1995-ben felszabadított területein járva akarva, akaratlanul is meghökken az ember, a szétlőtt, felrobbantott, begyújtott szakrális emlékek, templomok, kápolnák, temetők láttán. Miért kívánták a horvátországi nép vallási, kulturális hagyatékát teljesen megsemmisíteni?"

A sérült, lerombolt templomok fényképei döbbenetesen hasonlítanak egymásra. Ilyen hasonlóság volt tetten érhető a rombolás kivitelezésében is. A fotók az itt élő népek történelmének új dokumentumai, és egyben tanúságtevői is a civilizáció, kultúra és vallások hitének, amelyekkel gonosz erők ellen vértették fel magukat a táj lakói.

Az Egy év — egy templom — Novality Alapítvány célja a horvát Duna-mente (Baranya, Kelet-Szlavónia, Nyugat-Szerémség) lerombolt, megsérült templomainak helyreállításában való részvétel.

A Novality Holding küldöttsége nemrég az Egyesült Államokban járt, ahol üzleti tárgyalásai mellett neves politikusokkal is találkozott, és beszéltek az alapítványról is.

Tom Lantos úr, az Egyesült Államok kongresszusának ülésén is beszélt az észéki kezdeményezésről.

Elnök Úr, ez az ülésterem nagyon sok beszédet hallott azokról a borzalmakról, melyeket a volt Jugoszlávia területén lefolyt háborúk okoztak e régió népeinek. Bár egyik fél sem volt vétlen ezekben az összecsapásokban, ami azt illeti mindegyik fél kimondhatatlan bűnöket követett el, kétségtelenül a szerb agresszorok mutatták be a világnak az embertelen kegyetlenség, a barbarizmus olyan példáit, melyekről sokan azt reméltük, hogy eltűntek, mint a területi kérdések, vagy a politikai domináció rendezésének eszközei.

Mintegy 167 templom fekszik romokban, részben vagy egészben a szerbek által még megszállva tartott terület vidékén. Ezen a környéken, ahol az etnikai gyűlölet sebei még nyitottak, Novality Úr, a saját vagyonából létrehozott egy alapítványt, melynek célja e templomok újjáépítése, tekintet nélkül a hívők etnikai vagy vallási hovatartozására. Tervei kiterjednek egy régi zsidó temető helyreállítására is Vörösmart faluban, mely egy több mint ezeréves magyar település Horvátországban.

Magyar Képes Újság, 1996. július

— INDEX

ZENE — SZÓ 13.

Alleluja

*P*Auditur Coeli atrium, Alleluja,
MEg-nyílt Mennyország kapuja, Alleluja

1990 karácsonyára kis kórusművet írtam. Negyvenöt év és egy év volt akkor mögöttünk. Én magam akkor ötvenöt és plusz EGY Karácsonyt tudhattam magaménak. A világválságból éppen csak kilábolt szüleim és környezetem szegényes, majdnem reménytelen karácsonyait a harmincas évek végén. A háborús karácsonyokat még további öt évig. Aztán meg az átalakulással járó évek furcsa, a remény és a kilátástalanság között vergődő érzelmű szentestéit éltem át. Lopva hazahozott karácsonyfák illatát szívтам be. Mind szűkebb körbe szorult karácsonyünnepek félő borzongatása legyintett meg. Mindenféle világok jöttek-mentek, világnézetek vívták élet-halál harcukat, majd fulladtak groteszk grimasszal a SEMMIBE. Mindig elindult valami ÚJ. És mindig újra indult az a valami ÚJ. És a KARÁCSONYOK is tele voltak az örökös ÚJATVÁRÁSSAL: A CSODA MEGSZÜLETÉSÉNEK REMÉNYSÉGÉVEL.

Ezzel a reménnyel írtam gyermekkori művemem akkor, 1990 december utóján is.

Mittitur medius trium Mundo. Alleluja.

El-küldeték Isten Fia, hozzánk. Alleluja.

Domokos Pál Péter gyönyörű Kájoni Cantionaljából választottam szöveget és dallamot. Impozáns kötet a maga 1519 számozott oldalával, 820 dallamával, szövegével. Egy-egy dallam több szöveghez is illeszkedik — a kor szokása szerint. És ami a legfontosabb, hogy a latin versekhez igazodó dallam magyar szövegköntöst is kap néha, nemes veretű régies nyelven gondolatot, írottat.

Akarva Mennyet el-hadgya, All. Magát Emberek-ért adgya, bé-rül. All.

Igézetes egyszerűség, lefegyverző, őszinte közvetlenség. El-süllyedt nyelvi Atlantisz. De csak ha a nyelvi kifejezések veszték volna el az évszázadok tengerében! — de elveszett a gondolkodás mikéntje is, vele együtt egyfajta identitás is. Ránk rakódott évszázadok gondolatszenyeződése. Az egyenes beszéd helyett a "kerülő" beszéd gyakorlata, a manipulált gondolatok kerültek előtérbe, az elhallgatott gondolatoké.

Téged Uram Ég Királya, allel. Ki fektetett a'szalmára, kérélek? allel.

Anagy és csodálatos gondolatok csupaszon érkeznek e világra, szalmán dideregnek és van fél-nivalójuk a mindenkori Heródesektől.

Talán azért hagyád Eget, all. Hogy értünk tennél eleget, iten. allel.

Értünk tennél eleget?! Mi magunk vajon mikor teszünk már miértünk ELEGET? Kétezer éve itt lebeg előttünk a Messiás érkezésének csodája. Mi mennyit tetünk, hogy ez a csoda valóra váljék? Vagy örökösen MÁSTÓL várjuk a csdát? Kétezer éve újra meg újra átéljük az újjászületés csodáját, a FÉNY érkezését, és mégis maradunk a csodavárással? Meddig még? Mikor döbben rá az emberiség, hogy a csoda bennünk kell hogy újjászülessék: A CSODA BENNÜNK VAN!

Énekellyük dicsiretít, alleluja. Hálállyuk-meg szeretetét néki alleluja.

Zenél a szövegben az ALLELUJA szó is. Az ismeretlen szerző — talán éppen Kájoni János? — megannyiszor másképpen rövidíti a szót. Egyszer nagybetűvel, másszor kisbetűvel indítja, hogy aztán váratlanul a teljes szót kiírja. Kedves nemtoródómság? Vagy titokzatos belső ritmus? Én magam ez utóbbit hiszem és kórusművemben is az ALLELUJÁkra helyezem a versszakok zenei kicsengését. Karácsonyi ajándék, hogy most, HAT ÉV elteltével CD-ezüstlemezről hangzik felém zeném. A békéscsabai Bartók Béla Leánykar énekli Szudi Mária vezényletével — VARÁZSLATOSAN. Be szeretném, ha olvasóim is velem együtt hallhatnák: BOLDOG KARÁCSONY... ALLELUJA!

TERÉNYI EDE

JANUÁRI ÉVFORDULÓK

- 1 — 230 éve született Mary Edgeworth ír író
- 175 éve született Kerényi Frigyes magyar költő
- 80 éve halt meg Titu Maiorescu román kritikus
- 110 éve született Szombati Szabó István romániai magyar költő
- 2 — 410 éve született Anders Christensen Arrebo dán költő
- 75 éve született Blaga Dimitrova bolgár költő
- 70 éve született Kovács Ferenc romániai magyar műfordító
- 3 — 260 éve született H. W. von Gerstenberg német író
- 60 éve halt meg Komját Aladár magyar költő
- 75 éve született Nemes Nagy Ágnes magyar költő
- 4 — 240 éve született Tito Brezovacki horvát író
- 120 éve született Sextil Puscariu román nyelvész
- 5 — 20 éve halt meg Horváth István romániai magyar költő
- 6 — 75 éve született Berényi Ádám romániai magyar közgazdász
- 75 éve született Domahidy Miklós svájci magyar író
- 175 éve született Heinrich Schliemann német történész
- 100 éve született Veres Péter magyar író
- 7 — 60 éve halt meg Somlyó Zoltán magyar költő
- 100 éve született Ionel Teodoreanu román író
- 8 — 70 éve született Charles Tomlinson angol költő
- 9 — 240 éve halt meg Bernard de Fontenelle francia író
- 10 — 110 éve született Robinson Jeffers amerikai költő
- 40 éve halt meg Gabriela Mistral chilei költő
- 11 — 40 éve halt meg Ion U. Soricu román költő
- 25 éve halt meg Eugeniu Sperantia román filozófus
- 12 — 75 éve halt meg Karl Borinski német irodalomtörténész
- 13 — 140 éve született Dózsa Endre romániai magyar író
- 14 — 110 éve halt meg Fran Erjavec szlovén író
- 15 — 100 éve született Kerényi Károly magyar filológus
- 90 éve született Kolozsvári Grandpierre Emil magyar író
- 375 éve született Molière francia drámaíró

- 16 — 150 éve született Mikszáth Kálmán magyar író
- 17 — 50 éve halt meg Czóbel Minka magyar költő
- 100 éve született Vajda János magyar költő
- 18 — 450 éve halt meg Pietro Bembo olasz költő
- 19 — 260 éve született Bernardin de Saint-Pierre francia író
- 10 éve halt meg Pándi Pál magyar kritikus
- 20 — 240 éve született Ion Cantacuzino román költő
- 70 éve halt meg Miguel Echegaray spanyol drámaíró
- 21 — 125 éve halt meg Franz Grillparzer osztrák drámaíró
- 80 éve született Sóni Pál romániai magyar kritikus, író
- 450 éve halt meg Henry Howard Surrey angol költő
- 22 — 100 éve született Gáspár Endre magyar műfordító
- 120 éve született Ștefan Petica román költő
- 23 — 90 éve született Ray Coryton Hutchinson angol író
- 24 — 710 éve született Richard de Bury angol filológus
- 20 éve halt meg Ion Istrati román író
- 25 — 120 éve született Büchler Pál romániai magyar filológus
- 110 éve született Diego Valeri olasz költő
- 26 — 530 éve született Guillaume Budé francia humanista
- 90 éve született Selye János kanadai magyar tudós
- 27 — 110 éve született Harsányi Zsolt magyar író
- 75 éve halt meg Giovanni Verga olasz író
- 28 — 25 éve halt meg Dino Buzzati olasz író
- 120 éve született Csörgő Hugó magyar író
- 110 éve született Császár Károly romániai magyar kritikus
- 100 éve született Valentyin Petrovics Katajev orosz író
- 29 — 130 éve született Vicente Blasco-Ibanez spanyol író
- 260 éve született Thomas Paine amerikai író
- 30 — 140 éve halt meg Grigore Pieșoiu román író
- 31 — 30 éve halt meg Bónyi Adorján magyar író
- 125 éve született Zane Grey amerikai író
- 160 éve született Tolnai Lajos magyar író

A tél

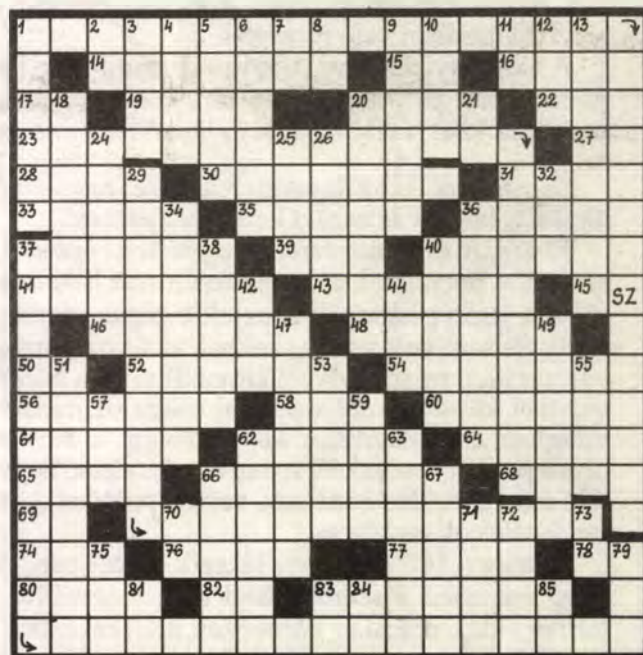
Hölderlin verséből idézzük a vízszintes 1., függőleges 37., vízszintes 23. és függőleges 29. számú sorban. Jancsik Pál fordítása.

VÍZSZINTES: 1. Az idézet első sora (zárt betűk: O, M, D, A, D, G). 14. Hazai irodalomtörténész, Ady-kutató (végén személynevének kezdőbetűjével). 15. Tiltószó. 16. Ijed, retten. 17. Finnországi gépkocsik betűjelzése. 19. Peru kevert betűi. 20. Átmásol. 22. Norvég és angolai gépjárművek nemzetközi betűjele. 23. Az idézet harmadik sora (zárt betű: L). 27. Az alapskála első hangja. 28. A liliummal rokon dísznövény. 30. Színesfilm készítése eljárás kidolgozója. 31. Zavartan varr! 33. Pénzisten Adynál (végén M-mel). 35. Nagyobbaknak, fontosabbnak tűntet fel valamit. 36. Napóleon-életrajzíró (ék. f.). 37. A harmadik személy hajította. 39. ... Vegas. 40. A hegyet járná. 41. Vajon sűrű babfőzelék (TT=T). 43. A ... boszorkányok — Arthur Miller. 45. Éktelen kártyalap! 46. Szertartás megszabott rendje, névelővel. 48. ... Buda, erről szó sem lehet (szólás). 50. Nagylemez. 52. Mértékegység állandó, hiteles példánya. 54. Régi daltok alkotása (két szó). 56. Pillangók. 58. Közterület. 60. Román író (Anton). 61. Magyar zeneszerző (Ferenc, 1810—93). 62. Metszett ékkő (ék. h.). 64. Reggeli ital készült (két szó). 65. Ne azt a személyt. 66. A vevők által keresett áru. 68. Azonos mássalhangzók. 69. Eset! 74. Csigafajta. 76. Összevarrt nyom!

77. Tanultok összefüggő betűi. 78. Határozórag, a -be párja. 80. Kelly amerikai filmszínész személyneve. 82. Én, spanyol. 83. Erre a helyre zuhanna.

FÜGGŐLEGES: 1. Ruhát tisztítottam. 2. Antimon vegyjele. 3. Lőverseny. 4. Kam-bodzsai, svéd és panamai gépkocsik nemzetközi jelzése. 5. Tüzérségi alegysége. 6. Nagyhatású irodalmi folyóirat (1907—1941). 7. Sűrű szócse. 8. Latin kettős-betű. 9. Intette vala az. 10. ... mondjad, úgy is tudom. 11. Jegyez. 12. Borókapalinka. 13. Apróra vágna. 18. Fölnyújtó. 20. Ásítotva. 21. Rádium vegyjele. 24. Romolt vala. 25. Súly kevert betűi. 26. Térkép-könyv, románul. 29. Az idézet utolsó sora (zárt betű: R). 32. RRZ. 34. Azon a helyen dönt. 36. Segít. 37. Az idézet második sora (zárt betűk: E, E, J, A, R). 38. Támadás. 40. ...tő, fontos eseményre emlékeztető jel. 42. Az énem, románul. 44. Kemerence süteje. 47. Íztelen. 49. A Gerovital feltalálója, a végén személynevek kezdőbetűjével. 51. Bíróság elé vittem az ügyet. 53. Európai nemzet. 55. Molibdén, fluor és nitrogén vegyjele. 57. PKÓ. 59. Ez a lelke mindennek. 62. Kedvel, kegyben tart. 63. A tartós hullám. 66. Gyere, németül. 67. Vissza: vízi tündér. 70. Kilo egynemű hangzói. 71. Kezdet és vég nélkül látszó! 72. Húzá. 73. Libanoni autójelzés. 75. Belül kinéz! 79. Durva posztófajta. 81. Fej alsó része! 83. Lekvár. 84. Mint a 27. számú sor. 85. Majdnem egy!

SALLÓ LÁSZLÓ

A HELIKON 23. számában közölt, A zarándok című rejtély megfejtése: Zengő szelekben, vadvizek felett / lihegve lábalt mindig új oromra. / Számum ragadta: forró szomjúság, / míg rálelt városára. Városomra.

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA
Szerkesztőség: LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
SZÓCS ISTVÁN K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MARIA: olvasószerkesztő
RAKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számtógépes tördelés: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iuliu 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 132309, 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288